

UNIVERZITET SINGIDUNUM

ADMINISTRACIJA I DEPLOYMENT LINUX SERVERA

-diplomski rad –

Mentor:

Prof.dr Aleksandar Jevremović

Kandidat:

Aleksandar Milutinović

Novi Sad, 2022.

Sadržaj

Sadržaj	1
Uvod	4
1. Unix kao preteča Linux.....	5
2. Linux distribucije.....	8
3. Struktura linux sistema i permisije	10
3.1 Direktorijumi	10
3.2 Permisije u linux sistemima	12
3.2.1 Grupe permisija.....	13
3.2.2 Promena permisija i komande	13
3.2.3 Funkcija setuid	13
3.2.4 Funkcija setgid	14
3.2.5 Funkcija promene grupe I vlasnika	14
3.2.6 Lepljivi bit	14
3.3 Objašnjenje Sudo komande	15
4. Instalacija Centos operativnog sistema.....	17
4.1 Opšta konfiguracija	18
5. Podešavanje remote konekcije ssh klijentom.....	24
5.1 Opšta konfiguracija	24
6. Automatizacija pravljenja virtualnog okruzenja	28
6.1 Uvod.....	28
6.2 Konfiguracija Virtualnog okruženja	29
7. Daljinsko administriranje pomoću SSH	30
7.1 Generisanje I upotreba ssh-keygen	31
8. Networking/DNS	34
8.1 A record.....	36

8.2 AAAA rekord	37
8.3 CNAME rekord	38
8.4 MX rekord	39
8.5 PTR rekord	39
8.6 NS rekord	40
8.7 SOA rekord.....	41
8.8 SRV rekordi.....	42
8.9 TXT rekordi.....	42
9. Veb serveri, baze podataka I server za email.	43
9.1 Instalacija httpd(apache) na CentOS.....	44
10.1.1 Osnove Apache konfiguracije.....	45
10.1.2 Kako ovo funkcioniše.....	46
9.2 MySQL, Maria DB baze podataka	47
9.2.1 Podešavanje secure instalacije	47
9.2.2 Listanje kreiranje I selektovanje podataka I tabela	48
9.3 Upotreba MTA (Mail transfer agent).....	50
10. Pravljenje osnovne konfiguracije neke domene upotrebom wordpress.....	52
10.1 Uvod.....	52
10.2 Instalacija Wordpress aplikacije	52
11. Shell skripte.....	57
11.1 Uvod.....	57
11.2 Početak pisanja skripti	57
11.3 Varijable	58
11.4 Uzimanje unosa iz terminala	59
11.5 Regularni izrazi.....	61
11.6 Sed.....	62
11.7 AWK	64

12. Firewall i nadgledanje sistema	65
12.1 Uvod.....	65
12.2 iptables	65
12.2.1 iptables dodavanje i uklanjanje pravila	66
12.3 Nadgledanje sistema	68
Zaključak	70
Literatura.....	71

Uvod

Glavni problem koji razmatram u ovom radu, jeste upotreba linux servera kao I njegova administracija koristeći različite metode za rešavanje problema koji se javljaju u ovom polju.

Glavni cilj mog istraživanja jeste, da predstavim, a I da olakšam upotrebu I administraciju linux sistema budućim linux administratorima koji bi čitali ovaj rad.

Takođe još jedan cilj jeste da se približi razumevanje ovih operativnih sistema iz prostog razloga što je izuzetno moćan I omogućava korisniku potpunu slobodu, što nemamo u Windows Operativnim sistemima.

Tehnologije koje ću koristiti su Virtual Box okruženje za virtuaizaciju, vagrant koji omogućava jednostavnu automatizaciju kreacije servera, shell skripte pisane za specifične zadatke, operativni sistem CentOS 7

U svom radu, koristiću funkcionalni pristup gde ću kroz niz primera I upotreba različitih alata na Linux operativnom sistemu, prikazati različite probleme sa kojima se neki Linux sistemski administrator može susresti na nekom serveru.

1. Unix kao preteča Linux

Kao preteča za linux operativne sisteme bio je UNIX koji je još uvek jedan od efikasnijih operativnih sistema koji je korišćen kao osnova za neke moderne koje vidimo danas.

UNIX je kreiran 1969 godine od strane Denis Riči I Ken Thompson, u Bellovim laboratorijama iz Multicsa koji je bio korišćen kao osnova koji je prethodno bio neuspeli projekat višekorisničkog operativnog sistema.

Godine 1973 operativni sistem je napisan u jeziku C, što je omogućilo prenosivost koda na buduće verzije. Prva verzija koja je bila u upotrebi van Bellovih laboratorija je bila pod nazivom V6 što je bilo šesto izdanje već postojećeg operativnog sistema.

Nakon inicijalnih primena, druge značajnije kompanije kao što su AT&T su stvorile svoje varijacije na postojeći dizajn. AT&T verzija koja je razvijena bila je System V Release 4 (SVR4) godine 1982.

Sam operativni sistem se razvijao zavidnom brzinom iz prostih razloga dostupnosti source koda I jednostavnosti dizajna. Poznatije varijante su nastale na Univerzitetu u Berkliju pod nazivom Berkley Software Distributions (BSD).

U ovim verzijama UNIX operativnih sistema se javljaju virtulana memorija , straničenje na zahtev I TCP-IP protokoli. Neke od varijanata ovog operativnog sistema su Darwin,Dragonflz BSD, FreeBSD,NetBSD I OpenBSD sistemi.

Neke kompanije su razvijale I svoje verzije UNIX operativnog sistema sa višestrukim radnim stranicama I serverima kao što su Digitalov Tru64, IBM AIX, Sunov Solaris....

Dobre osobine UNIX sistema pokazale su se u sistemskim pozivima(nekoliko stotina), pregledan dizajn, sistem dadoteka.

Sve ove osobine omogućile su lakše upravljanje podacima I uređajima svodeći ih na skup prostih sistemskih poziva. Open(), read(),write(),ioctl(), close(), uz sve to da je pisan u jeziku C koji se smatra jednim od robusnijih programskih jezika koji se koristi u operativnim sistemima a I sire (varijacije vec postojećeg recimo C++), a I omogućuje prenosivost što je jedna od značajnih prednosti kada se piše OS.

UNIX veoma brzo kreira procese I ima jedinstven sistemski poziv `fork()`. Konačno unix obezbeđuje prostu al robusnu komunikaciju između procesa. UNIX danas je napredan operativni sistem koji omogućava široki spektar funkcija. Primena UNIX se svodi od uređaja koji koriste na stotine procesora do malih embedded uređaja.

Linux je nastao na Univerzitetu u Helsinkiju 1991 godine , njegov kreator je Linus Torvalds.

Razvijen je prvobitno kao sredstvo za učenje za računare koji koriste Intelove mikroprocesore 80386. Zbog problema sa licencama odlučio je da napiše sopstveni operativni sistem.

Prvobitno je razvijen kao emulator koji se povezivao sa UNIX sistemima na fakultetu vremenom se razvijao I unapređivao.

Prva zvanična verzija ovog operativnog sistema je pustena na internet 1991, od ove tačke Linux postaje kolaborativni projekat mnoštva programera.

Linux radi na sledećim procesorima:

MD x86-64, ARM, Compaq Alpha, CRIS, DEC VAX, H8/300, Hitachi SuperH, HP PA-RISC, IBM S/390, Intel IA-64, MIPS, Motorola 68000, PowerPC, SPARC, UltraSPARC i v850

Kako se razvijao Linux tako su na scenu stupile mnoštvo kompanije koje su imale svoju iteraciju Linuxa a I generalno su se specijalizovale za ovaj operativni sistem.

Neke od kompanije su Red Hat , IBM ,Novell..... oni nude svoja rešenja za desktop sisteme, servere embedded sisteme.

Linux sam po sebi je klon UNIX, ali u isto vreme I nije , pozajmio je mnoge ideje od UNIXA a I primenjuje njegov interfejs ya programiranje API (kao što je definisano standardom POSIX) , suštinska razlika da nije potpuna kopija UNIXA kao neke druge varijacije koje su koristile pun kod.

Jedna od vodećih ideja Linuxa jeste da je sve open source tj izvorni kod je dostupan svima da rade sa njim šta hoće, što je obuhvaćeno licencom otvorenog koda GPL (General Public License version 2.0), jedina obaveza koju bi imao neko ko je preuzeo ovaj kod jeste da daju ista prava koja sami koriste, uključujući I raspolaganje izvornim kodom.

Osnovni delovi operativnog sistema Linux su kernel, C biblioteka i prevodilac, niz alata i osnovne sistemske funkcije (kao što su proces prijavljivanja i interpreter komandi).

Linux raspolaže i mnoštvom desktop okruženja, window managerima (slično desktop okruženju samo što se fokusira na minimalizmu i slobodi modifikovanja), takođe postoji i mnoštvo aplikacija za Linux komercijalnih i slobodnih.

Uglavnom kada se kaže linux misli se na kernel odnosno jezgro OS.

2. Linux distribucije

Jedna od najvećih prepreka za nekog ko počinje bilo šta sa Linux operativnim sistemima je koju distribuciju izabrati.

Pregledom na sledeću stranicu

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1b/Linux_Distribution_Timeline.svg može se videti koliko je to velika prepreka prilikom biranje, postoje stotine varijacija na već postojeći inicijalni.

Kada bi se razvrstalo na nešto jednostavnije možda kao početna bi se uzeo Debian pošto je to i možda napopularnija grana linuxa.

Jedna od popularnijih firmi u ovoj grani je Ubuntu gde nakdane popularnije verzije se nadovezuju na njihove repozitorijume, osnove moglo bi se reći da je sve nakon ubuntu samo drugačiji izgled ali nije uvek tako sa svim granama koje su nastale odavde.

Debian sistemi koriste APT package manager više o ovome nakon pošto je to važna stavka za sve Linux operativne sistem.

Imamo SUSE kao jedna od popularnih grana. SUSE sam po sebi je grana slackware linux koji je uzgred jedna od najstarijih linux operativnih sistema.

SUSE je nastao samo godinu dana nakon SlackWare, i neku veću popularnost je stekao negde oko 2010 izlaskom OpenSuse operativnog sistema, package manager koji ova distribucija koristi je YAST. Recimo SUSE nudi i plaćenu verziju svog operativnog sistema odatle imamo i branch openSUSE koji je dostupan svima.

Sledeće u grupi većih ili značajnijih operativnih sistema je grupa redhat linux, popularne distribucije koje spadaju u ovu grupaciju su Fedora, CentOS, kao i sam redhat operativni sistem koji je razvijan za komercijalna rešenja.

Package manager koji se koristi je RPM(red hat package manager) yum (koji se nalazi na centos i fedori)

Uglavnom sve verzije od RedHat su jako kvalitetne verzije, jedne od većih pokretača web servera na internetu su recimo RedHat i CentOS gde je besplatna verzija pristupačnija pa je klijenti često koriste za svoj hosting u nekim kompanijama koje se bave ovim delatnostima.

Postoji i DNF package manager kod novijih verzija kao što su AlmaLinux koji bi trebao da zameni CentOS u nekoj bližoj budućnosti, ali nije ništa sigurno povodom ove konstatacije još.

Takođe manje pomenuta ali istaknuta distribucija Linuxa je Arch Linux, prednost ove distribucije u odnosu na sve ostale je da je specifično pravljen da korisnik ima potpunu kontrolu od samog početka počevši od instalacije.

Arch linux operativni sistemi imaju pristup velikoj količini repozitorijuma koje su postavljene od samog osnivača pa do običnog korisnika, kao i na svim ostalim distribucijama.

Open Source AUR(Arch user repositories) koje su u suštini gurane od grupe korisnika koje postavljaju ove aplikacije na repozitorijum, a zvanični package manager je pacman.

Jedna stavka koja mora da se izvoji ovde jeste:

Rolling release; Ovo su bleeding edge ili ti najaktuelniji operativni sistemi sa svim aplikacijama na najnovijoj verziji za serverske potrebe uglavnom se izbegavaju rolling release verzije operativnih sistema i prostog razloga što ove verzije mogu da budu nestabilne a za pravilan rad servera podrazumeva se operativni sistem koji nema takve probleme.

Stable Release: Ovo su verzije na kojima su aplikacije testirane i puštene u rad u ekosistemu operativnog sistema.

Ove verzije operativnih sistema su zastupljene kod korisnika a i na serverima iz prostog razloga što oni imaju manju količinu problema koje dolaze sa ne stabilnim softverom.

U suštini prilikom izbora distribucija u zavisnosti od potrebe a i šta korisnik preferira, navažnije je izdvojiti da treba koristiti distribuciju u kojoj se korisnik oseća lagodno i sa lakoćom može da rešava probleme na njima, neka od početnih distribucija je Debian based, ali kroz korišćenje korisnici se pronalaze i u drugim distribucijama.

3. Struktura linux sistema i permisije

Linux kao i svi trenutno prisutni operativni sistemi ima svoju strukturu fajlova i kako se vrše interakcije sa njima. Kako bi ga bolje razumeli bolje je gledati njegovu strukturu kroz terminal da bi dobili neki stepen vizualizacije kako se sve to organizuje.

Slika 1:

Izvor:

Linux distribucije uglavnom pokazuju slicnu stukturu direktorijuma, da bi se razumela suština nepochodno je objasniti svaki od ovih direktorijuma.

3.1 Direktorijumi

/bin

Ovo je direktorijum koji sadrzi binary fajlove, tj neke aplikacije i programe koji mogu da se pokrenu na OS. Ako prelistamo ovaj direktorijum mozemo naci komande koje često koristimo u terminalu npr ls komandu za listanje fajlova, kao i druge osnovne alatke za pravljenje i brisanje fajlova i direktorijuma.

/boot

Boot direktojum sadrži sve informacije za pokretanje operativnosg sistema i skladištenje.

Ovaj direktorijum može biti prilično komplikovan za popravku ukoliko dođe do njegove korupcije tako da uglavnom bilo kakva konfiguracija se izbegava sem ako korisnik zna apsolutno šta želi da uradi ovde.

/dev

dev direktorijum sadrži fajlove uređaja. Mnogi od ovih fajlova se generišu prilikom pokretanja operativnog sistema ili tokom rada računara, recimo ako ubacimo webkameru ili USB, novi uređaj će se pojaviti u ovom direktorijumu.

/etc

Sadrži konfiguracione fajlove I početne skripte. Ovaj direktorijum dobija ime od najranijih Unix konvencija koji je stojao ya “et cetera”, iz razloga zato što je ovo bilo mesto za stavljanje fajlova za koje sistemski administrator nije bio siguran gde da stavi.

U sadašnjosti ovo je mesto gde se nalaze konfiguracioni fajlovi, pošto se ovde nalaze skoro svi sistemski fajlovi.

/home

Ovaj direktorijum sadrži početni direktorijum svih korisnika, osim administratora, tj sadrži podatke svakog specifičnog korisnika.

/lib

Fajlovi biblioteke su uskladišteni u ovaj direktorijum.

Može da sadrži isečke koda aplikacije koji iscrtavaju prozor na desktopu, ili sajlu fajlove u hard disk na primer.

/media

Eksterni mediji, kao što su USB drajv, priključeni su na ovaj direktorijum, kao I drugi uređaji USB hard disks, SD kartice external SSD ..., dok je računar uključen.

/mnt

Ovaj direktorijum je mesto gde bi ručno postavili uređaje za skladištenje ili particije. Ne koristi se često u sadašnja vremena.

/opt

Mesto gde je softver koji mi kompailiramo iz source koda ponekad završava kada se ne instalira na našoj distribuciji.

/proc

Je virtualni direktorijum, sadrži fajlove koji pružaju informacije o kernelu I u svakom procesu koji se pokreće na Operativnom Sistemu.

/root

Slično kao I home direktorijum ali za root korisnika ili ti administratora.

/run

Sistemske procesi koriste ovaj direktorijum da čuvaju privremene podatke

/sbin

Isto što I /bin tim što je razlika da sadrži aplikacije koje samo superuser koristi ili su mu potrebni u radu.

/usr

Sadrži sekundarne programe, biblioteke I dokumentacije o programima povezanim sa korisnikom.

/var

Sadrži promenljive podatke kao što su http, tftp, evidence I drugo.

/sys

Virtualni direktorijum kao I /proc koji sadrži informacije o uređajima koji su povezani na računar.

3.2 Permisije u linux sistemima

U Linux sistemima postoje tri vrste dozvole:

- Dozvole za čitanje ili ti 4 u broječanom zapisu, korisnik može da čita ili da proveri fajl
- Dozvole za pisanje ili ti 2 u broječanom zapisu, korisnik može da modifikuje fajl
- Dozvole za izvršavanje ili ti 1 u broječanom zapisu, korisnik može da izvršava fajl

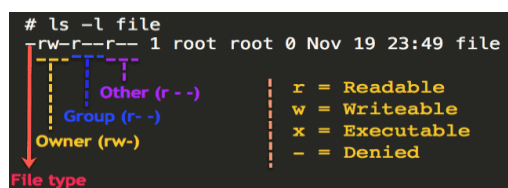
3.2.1 Grupe permisija

Owner – Owner permisije se odnose samo na vlasnika fajla ili sadržaja, neće uticati na akcije korisnika.

Group – Group permisije se odnose na grupu koja je dodeljena fajli ili direktorijumu, neće uticati na akcije drugih korisnika.

All-users – permisije svih korisnika se odnose na sve korisnike koju pokušavaju da pristupe fajlu, ovo se najviše gleda tokom rada.

Slika 2 : Permisije fajla

Izvor: <https://pamirwebhost.com>

3.2.2 Promena permisija i komande

Tehnike promene permisije zavise od preferencije korisnika, ali generalno barem kod sistemskih administratora oni koriste numerički metod gde broj 4,2 ili 1 predstavlja neku vrstu permisije koja je ranije navedena.

```
$ chmod 777 fajl
```

Ovo će dati sve permisije jednom fajlu na sistemu za koji menjamo ovo, ili ti u simboličkom smislu odgovara `RWX RWX RWX`, read write and execute za vlasnika, grupu i sve ostale korisnike.

3.2.3 Funkcija setuid

Korisna funkcionalnost je funkcija `setuid`. Imam skriptu i želim da se samo pokreće sa privilegijama korisnika, bez obzira koji korisnik pokreće koristićemo ovu funkciju.

Podešavanje ovog načina izvršavanja je prilično jednostavno pošto Linux ima već ugrađene funkcionalnosti za ovo.

```
$ chmod u+s fajl
```

ili

```
$ chmod 4777 fajl
```

Dozvole nakon bilo koje od dve prethodne komande biće drwsrwxrwx, vidi se da je podešen ovaj način izvršavanja po S obeležiju u polju za vlasnika fajla.

3.2.4 Funkcija setgid

Slično funkciji setuid, I funkcija setgid daje korisniku mogućnost da pokrene skriptove sa privilegijama grupe vlasnika, čak I ako ga izvrši bilo koji drugi korisnik.

```
$ chmod g+s fajl
```

Alternativno možemo koristiti sledeći način podešavanja.

```
$ chmod 2777 fajl
```

Dozvole nakon bilo koje od dve prethodne komande biće drwxrwsrwx, vidi se da je podešen ovaj način izvršavanja po S obeležiju u polju za vlasnika fajla.

3.2.5 Funkcija promene grupe I vlasnika

Kao i sve u Linuxu ništa nije permanento podešeno da mi ne možemo to promeniti kao root korisnik, tako isto I grupe I vlasnik....

```
$chown user:group fajl
```

Ova komanda nam daje mogućnost podešavanja ko je vlasnik fajla I kojoj grupi pripada.

3.2.6 Lepljivi bit

Lepljivi bit je funkcionalnost na Linux sistemima. Ako imam u odeljenju administratora 10 korisnika. Jedan direktorijum ima podešen lepljivi bit , onda se dešava sledeće, a to je da korisnici mogu samo da kopiraju fajlove u taj direktorijum.

Svi korisnici mogu da čitaju fajlove, ali samo vlasnik određenog fajla može da ga edituje ili da ga izbriše (ovo je prevalentno u Cpanel interfejsu o kojem se može saznati šta posetom na stranicu <https://docs.cpanel.net/>)

Ostali korisnici mogu samo da čitaju, ali ne I da edituju ili modifikuju fajlove ako je podešen lepljivi bit.

```
$ chmod +t fajl
```

ili

```
$chmod 1777
```

Dozvole fajla nakon prethodne dve komande će biti drwxrwxrwt (gde je t zapravo indikacija za lepljivi bit)

3.3 Objašnjenje Sudo komande

Česta komanda koja se vidi prilikom rada na bilo kom linux serveru, ako korisnik nije inicijalno logovan kao root user je sudo.

Sudo komanda se koristi kada želimo nešto da izvršimo, ali želimo da to bude sa povećanim privilegijama koje dolaze sa root korisnikom.

Naziv sudo stoji za “superuser do”, generalno ako se pokreće komanda za koju nemam dozvolu dobijam sledeće:

Slika 3 :Sudoers fajl

```
[alex@localhost ~]$ cat /etc/sudoers
cat: /etc/sudoers: Permission denied
```

Izvor:

Izvršavanjem ove iste komande sa sudo dobijam sledeće:

Slika 4 :Sudoers fajl sadržaj

```
[alex@localhost ~]$ sudo cat /etc/sudoers
[sudo] password for alex:
## Sudoers allows particular users to run various commands as
## the root user, without needing the root password.
##
## Examples are provided at the bottom of the file for collections
## of related commands, which can then be delegated out to particular
## users or groups.
```

Izvor:

kao što može da se vidi sa slike korišćenjem povećanih privilegija dozvoljeno mi je pristup sudoers fajlu kojem ima pristup root user.

Ako prelistam malo sudoers fajl pri kraju ću naići na %wheel iznad ovog odeljka piše objašnjenje čemu služi.

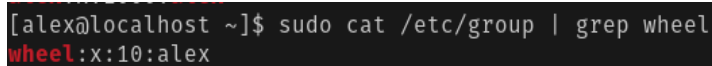
Slika 5 :Sudoers fajl wheel grupa

```
## Same thing without a password
# %wheel          ALL=(ALL)        NOPASSWD: ALL
```

Izvor:

Sledeće pitanje koje dolazi, ovde jeste da li je korisnik zapravo u grupi wheel, ovo lako može da se proveriti pregledom sledećeg fajla /etc/group

Slika 6: Sudoers fajl pripadnost korisnika


```
[alex@localhost ~]$ sudo cat /etc/group | grep wheel  
wheel:x:10:alex
```

Izvor:

Može da se vidi da je grupa wheel prvi segment drugi segment je x što znači da je upotrebljene skrivene lozinke, 10 je ID grupe, I jedini korisnik wheel grupe je alex. Na novijim sistemima ovo se često zove I admin pa postoje tako I varijacije u sudoers fajlu.

Mogućnost pokretanja superkorisnika pomoću komande sudo nije pravo svakog korisnika na sistemu, ovo generalno zavisi od kompainje I prava korisnika koji taj učesnik ima u timu administratora.

Postoje mesta gde svaki operater ima moć upotrebe sudo komande, a postoje neka mesta gde samo jedan korisnik može da je koristi.

4. Instalacija Centos operativnog sistema

Pre same instalacije neophodno je izabrati odgovarajuću arhitekturu za operativni sistem ako ne izaberem pravilno dobiću ovakvo upozorenje što nije strašno samo po sebi, ali može da uspori instalaciju bez odgovarajuće pripreme. (Treba ponovo da se skida image sa pravilnom arhitekturom)

Slika 7: Greška arhitekture sistema

```
This kernel requires an x86-64 CPU, but only detected an i686 CPU.  
Unable to boot - please use a kernel appropriate for your CPU.
```

Izvor:

Takođe nije loše proveriti da li je iso operativnog sistema ispravan proverom sha256sum

Slika 8: Shasum CentOS iso fajla

```
alex@pop-os:~/Downloads$ sha256sum CentOS-7-x86_64-Minimal-2009.iso  
07b94e6b1a0b0260b94c83d6bb76b26bf7a310dc78d7a9c7432809fb9bc6194a CentOS-7-x86_64-Minimal-2009.iso
```

Izvor:

Sada kako bi potvrdio da li ovo odgovara zvaničnom sha256sum moramo posetiti sledeću stranicu <https://wiki.centos.org/action/show/Manuals/ReleaseNotes/> (Ovde moramo da pronademo verziju operativnog sistema u mom slučaju je centos tako da je I wiki centos koji ovo obuhvata isto ovo, postoji I za Debian I druge distribucije Linux)

Slika 9:

4. Verifying Downloaded Installation Images

Before copying the image to your preferred installation media you should [check the sha256sum](#) of the downloaded installation images.

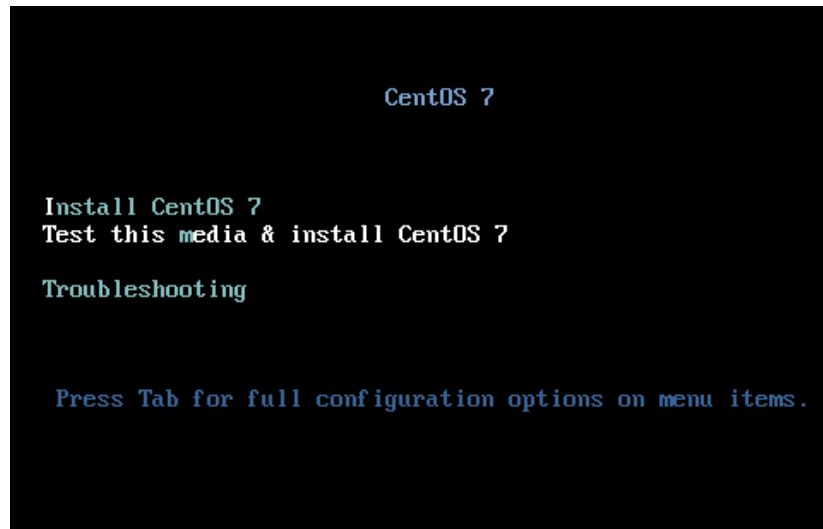
e33d7b1ea7a9e2f38c8f693215dd85254c3a4fe446f93f563279715b68d07987	CentOS-7-x86_64-DVD-2009.iso
689531cce9cf484378481ae762fae362791a9be078fda10e4f6977bf8fa71350	CentOS-7-x86_64-Everything-2009.iso
07b94e6b1a0b0260b94c83d6bb76b26bf7a310dc78d7a9c7432809fb9bc6194a	CentOS-7-x86_64-Minimal-2009.iso
b79079ad71cc3c5ceb3561fff348a1b67ee37f71f4cddfec09480d4589c191d6	CentOS-7-x86_64-NetInstall-2009.iso

Izvor:

4.1 Opšta konfiguracija

- 1) Postavljanje boot up i pokretanje uređaja kao prioritet
- 2) Slekcijske opcije instalacije CentOS 7

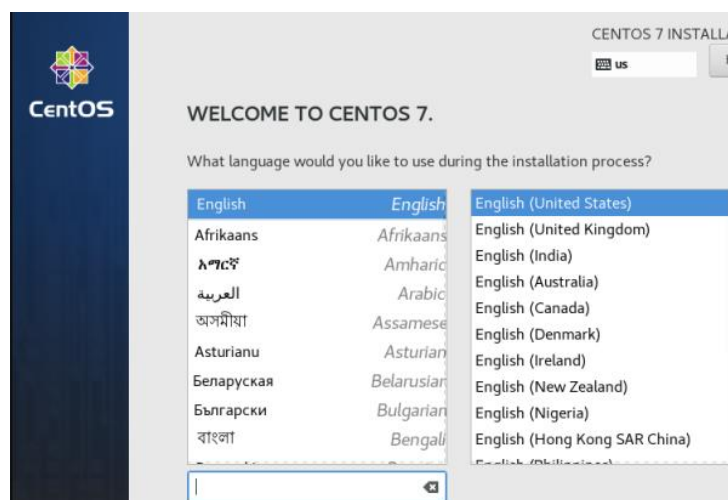
Slika 10: Početni prozor instalacije

Izvor:

- instalacija počinje nakon što se izabere opcija, samo po sebi sve je intuitivno zato što se modernije verzije linuxa trude da ovaj proces bude što bezbolniji, tj što lakši za konfiguraciju
- dobiću nešto ovako nakon pokretanja

Slika 11: Odabir jezika instalacije

Izvor:

Sada dolazim na sumu instalacije

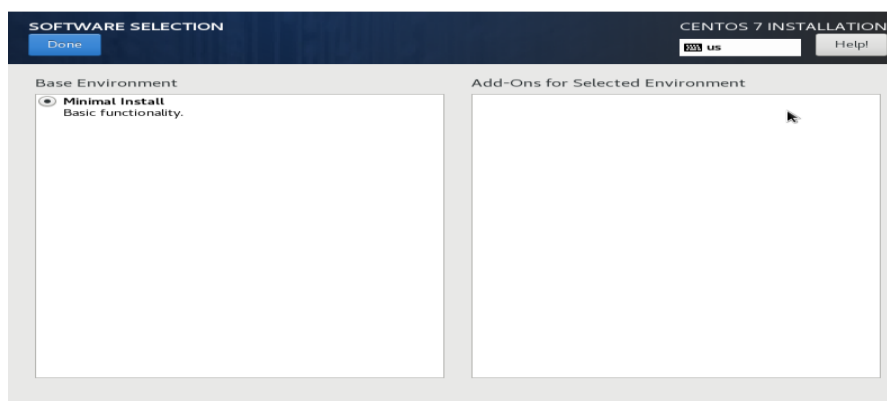
Slika 12:

Izvor:

3) Pošto je ideja da ovo bude server odabirom opcije Software Selection pokušaću da napravim server što minimalističli moguće tj da se sve radi kroz terminal, ovo je bitno zato što aplikacije na serveru same po sebi uzimaju dosta memorije I dodavanje GUI (Graphical user interface) bezpotrebno zauzima još prostora, stim se uglavnom serveri sa GUI izbegavaju, ali ... neki korisnici ovo preferiraju.

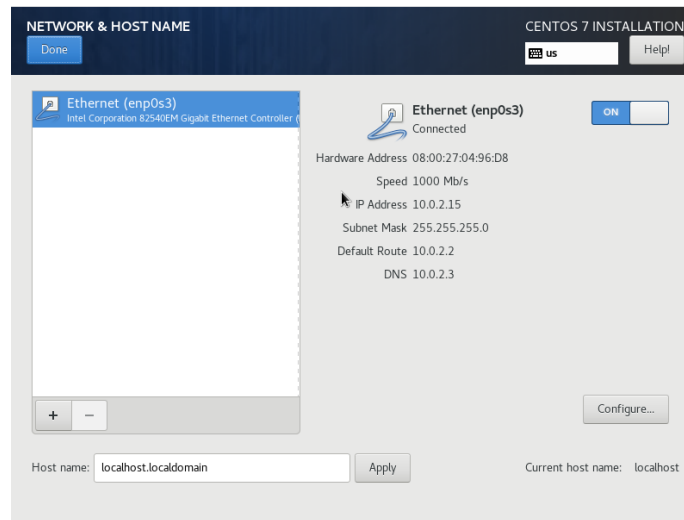
Slika 13: Odabir paketa instalacije

Izvor:

4) Sledeća bitna stavka je Network and Hostname

Slika 14: Uključivanje network uređaja

Izvor:

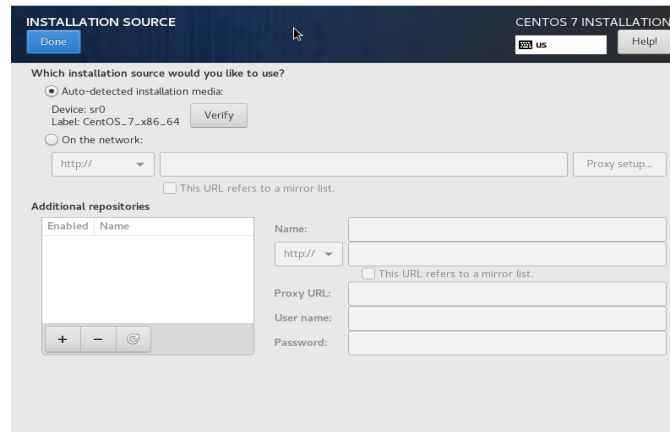
Nepohodno aktivirati uređaj odabirom opcije on na radio dugmetu, nakon što se klikne kao i sa slike vide se default podešavanje za mrežu.

Pošto je ovo virtualno okruženje koje koristim, VirtualBox kreira NAT mrežu prema podrazumevanom podešavanju, što znači da se VM nalazi na istoj mreži kao i host računar. Umesto toga, VM je sama na mreži, ali sa putanjom ka spoljašnjem svetu preko host mašine.

Klikom na dugme Done se završava podešavanje mreže za sada....

5) Sledeće šta ću da uradim jeste podešavanje installation source.

Slika 15: Odabir instalacionog izvora

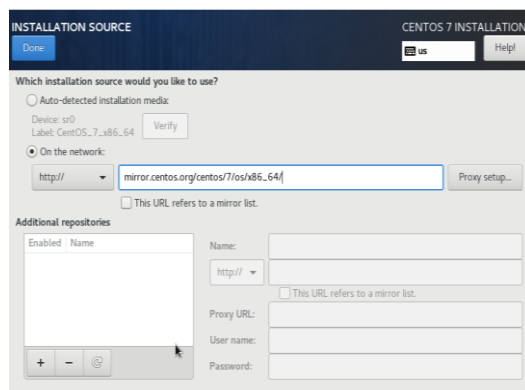
Izvor:

Unutar ovog ekrana je automatski izabran medium, ustvari, iso diska (sr0 je linuxova oznaka za drive diska)

Promeniću ovo dugme na On the Network (Ovo je zbog prethodnog podešavanja za konekciju ka internetu)

Nakon podešavanja dobijam:

Slika 16: Unos instalacionog izvora

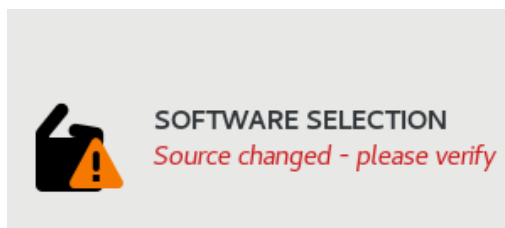

Izvor:

Može se videti sa slike da sam uneo samo mirror koji će source koristiti prilikom instalacije

Ovom promenom kada se vratimo na početni prozor sistem će izbaciti upozorenja da je Izvor promenjen I da se mora podesiti ponovo (slika ispod)

Slika 17: Potvrda selekcije

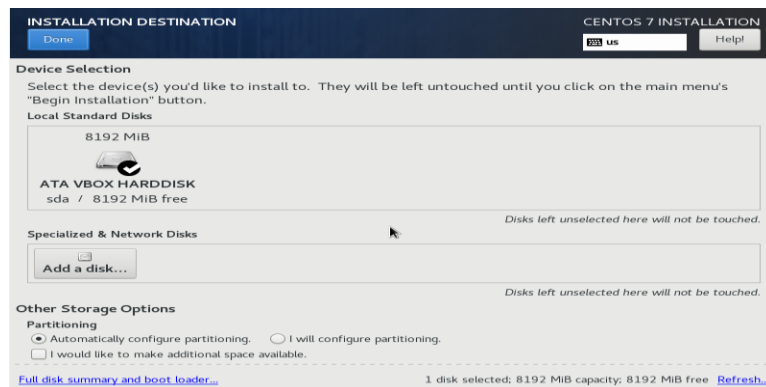

Izvor:

Za sada ću ostaviti isto kao i prethodno na minimal installation samo treba da se potvrdi u interfejsu.

Poslednja stavka je installation destination ostavljam na default tj dozvoliću sitemu da kreira particije kako želi.

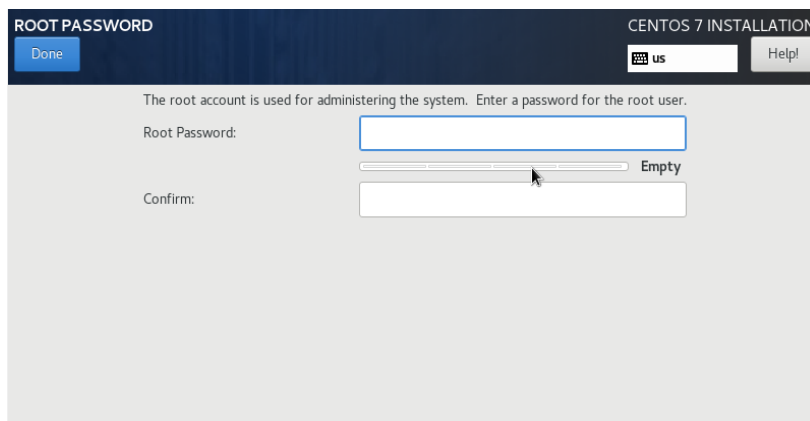
Slika 18: Odabir diska instalacije

Izvor:

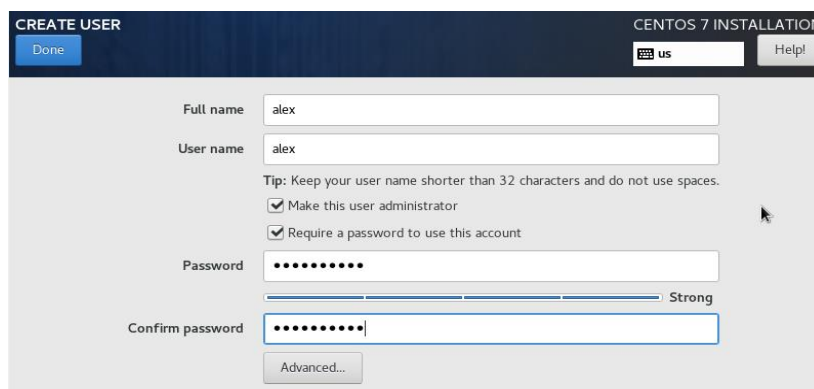
Tokom instalacije pojavljuje se ovaj prozor koji mi nudi podešavanje root usera (Kada počnemo instalaciju tj uglavnom an cent OS 8 I 9 ovo se nalazi na inicijalnom prozoru)

Slika 19: Kreacija root korisnika

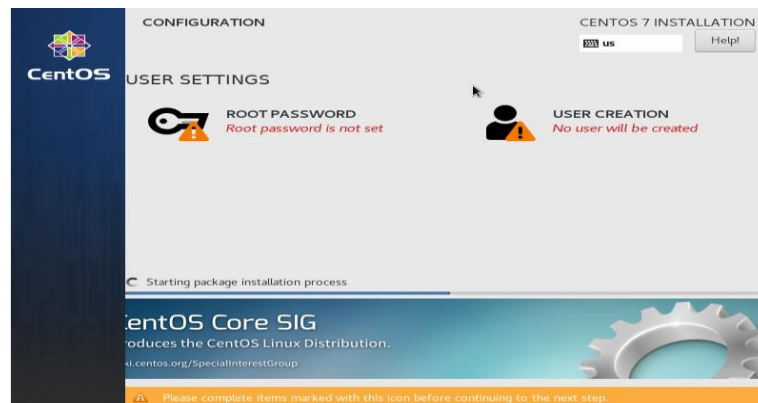
Izvor:

Slika 20: Kreacija korisnika

Izvor:

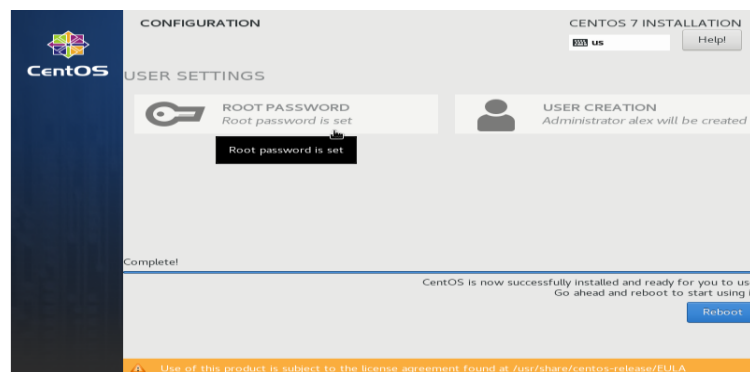
Slika 21: Instalacija pre kreiranje korisnika

Izvor:

Izabrana je opcija da se korisnik načini administratorom ovo će ga dodeliti sudo userima tj userima sa povećanim privilegijama na sistemu.

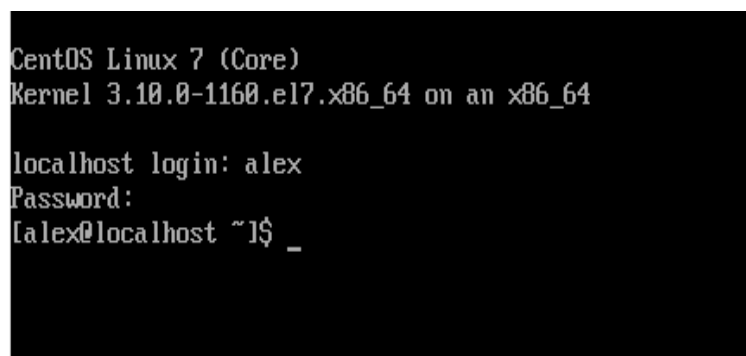
Slika 22: Instalacije nakon kreiranja korisnika

Izvor:

Prvi login na sistem izgleda nešto ovako

Slika 23: Server Login

Izvor:

5. Podešavanje remote konekcije ssh klijentom

Generalno kada se radi nešto na serverima podešava se SSH klijent koji omogućava remote konekciju do server ili nekog računara u zavisnosti od njegove funkcije.

Samim tim što se primeri ovde svode na korištenje virtualne mašine pogodno a je podesiti ovaj tip konekcije zato što nam olakšava generalno neke osnovne zadatke lakše da obavljamo kao što su kopiranje pomeranje (malo je sporija interakcija na virtualnoj konzoli)

5.1 Opšta konfiguracija

Prvo što ću da uradim jeste da testiramo postojanje ssh klijenta, a i da li je port otvoren

Slika 24: Status sshd servisa

```
root@localhost ~# systemctl status sshd
■ sshd.service - OpenSSH server daemon
   Loaded: loaded (/usr/lib/systemd/system/ssh.service; enabled; vendor preset: enabled)
   Active: active (running) since Wed 2022-08-17 11:27:18 EDT; 2h 4min ago
     Docs: man:sshd(8)
           man:sshd_config(5)
   Main PID: 1044 (sshd)
   CGroup: /system.slice/ssh.service
           └─1044 /usr/sbin/sshd -D

Aug 17 11:27:18 localhost.localdomain systemd[1]: Starting OpenSSH server daemon...
Aug 17 11:27:18 localhost.localdomain sshd[1044]: Server listening on 0.0.0.0 port 22.
Aug 17 11:27:18 localhost.localdomain sshd[1044]: Server listening on :: port 22.
Aug 17 11:27:18 localhost.localdomain systemd[1]: Started OpenSSH server daemon.
```

Izvor:

Sa slike iznad servis je aktivan I sluša na portu 22 ali nešto nije uredu kada se konektujem sa host mašine konekcija je u idle što je implikacija da će eventualno vreme čekanja isteći I dobiću ili timeout error ili refused to connect.

Slika 25: Login na udaljeni server

```
alex@pop-os:~/Downloads$ ssh alex@10.0.2.15
ssh: connect to host 10.0.2.15 port 22: Connection timed out
```

Izvor:

Da bi dobio ovu početnu IP adresu mogu koristiti komandu ip a ovo će mi dati neophodne informacije o adapterima koji su priključeni na server

Slika 26: Upotreba ip komande

```
[aleksandar@localhost ~]$ ip a | grep inet | awk '{print $1 ":" $2}'
inet:127.0.0.1/8
inet6:::1/128
inet:10.0.2.15/24
inet6:fe80::6926:628b:14a4:9efd/64
```

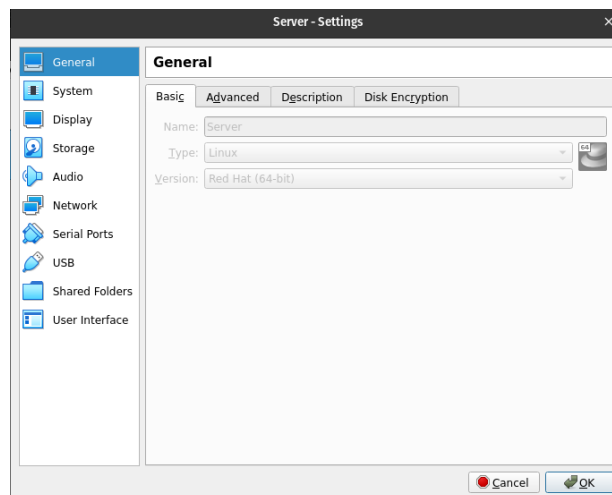
Izvor:

(koristio sam više komandi da to učinim malo vidljivijim ovde)

Imam loop back ip 127.0.0.1 I IP servera koji je 10.0.2.15, ako bi dobio refused to connect implicira se na to da je IP blokiran od strane servera.

Kako bi konfigurisao remote konekciju (sa hosta) moraću malo da nameštamo port forwarding u Virtualnoj mašini.... (pošto simuliramo postojanje servera preko ove mašine)

Slika 27: Prozor podešavanja VM

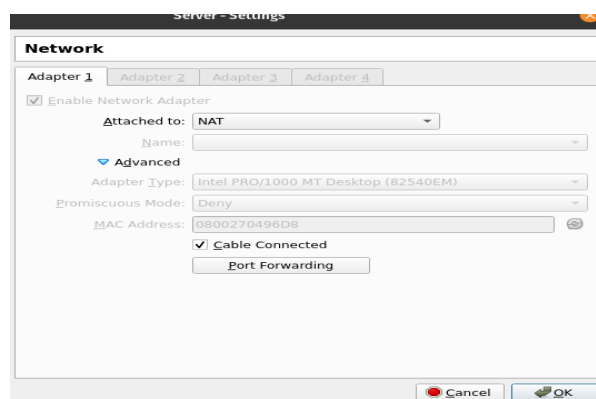

Izvor:

Sledeće idemo na network I pritiskom na advanced dugme dobijamo opciju odabira podešavanje port forwarding

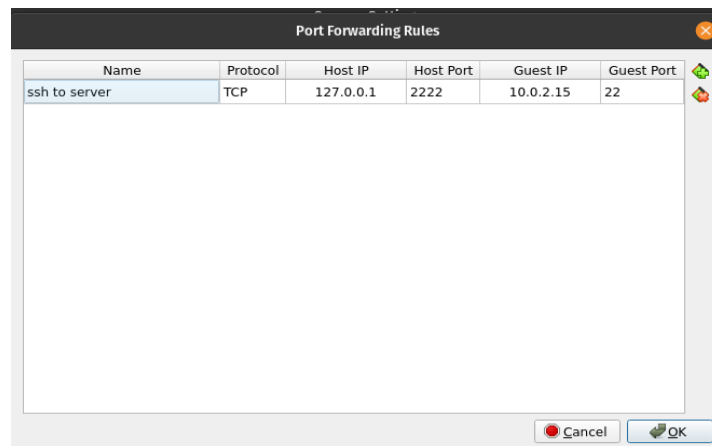
(Port forwarding je metod ručnog podešavanja kako saobraćaj treba da prođe kroz NAT mrežu)

Slika 28: Prozor podešavanja NAT konekcije VM

Izvor:

Slika 29: Podešavanje pravila za port forwarding

Izvor:

Podešavanje koje sam ovde postavio jeste kada želimo u SSH upišemo sledeće `ssh alex@127.0.0.1 -p2222` > server će da prepozna ovaj tip konekcija ka njemu i prebaciće ga na port 22 koji koristi SSH klijent na virtualnoj mašini čemu smo ostvarili vid konekcije koji nam je uglavnom dostupan prilikom administriranja servera.

Slika 30:

```
alex@pop-os:~/Downloads$ ssh alex@127.0.0.1 -p2222
The authenticity of host '[127.0.0.1]:2222 ([127.0.0.1]:2222)' can't be established.
ED25519 key fingerprint is SHA256:TaGd1rFGJnw7A6UX6kruslSbpUz8AZ5SiYnngz6tilM.
This key is not known by any other names
Are you sure you want to continue connecting (yes/no/[fingerprint])? yes
Warning: Permanently added '[127.0.0.1]:2222' (ED25519) to the list of known hosts.
alex@127.0.0.1's password:
```

Izvor:

(guest IP je ip servera koji možemo dobiti pozivom `ip a`)

Sledeće što ću uraditi jeste update koji će povući sve poslednje verzije softvera koji je pokrenut na serveru ukoliko za to postoji potreba naravno, koristeći komandu

```
$ yum update
```

Kernal mogu proveriti pozivajući sledeću komandu

```
$ uname -a
```

Rezultat je sledeći:

Slika 31: Upotreba komande uname

```
[alex@localhost ~]$ uname -a
Linux localhost.localdomain 3.10.0-1160.el7.x86_64 #1 SMP Mon Oct 19 16:18:59 UTC
2020 x86_64 x86_64 x86_64 GNU/Linux
```

Izvor:

Pokretanjem sledeće komande:

Slika 32:

```
[alex@localhost ~]$ yum info kernel
Loaded plugins: fastestmirror
Determining fastest mirrors
 * base: mirrors.daticum.com
 * extras: mirror.wwfx.net
 * updates: mirror.telepoint.bg
Installed Packages
Name           : kernel
Arch           : x86_64
Version        : 3.10.0
Release        : 1160.el7
```

Izvor:

Može se videti da je kernel verzija ista kao I verzija pozvana uname komandom što implicira da je kernel poslednje verzije.

Slika 33: Verzija kernela

```
3.10.0-1160.el7.x86_64
```

Izvor:

6. Automatizacija pravljenja virtualnog okruženja

6.1 Uvod

Pošto sama instalacija može da bude prilično monotona kada želim da instaliramo VM svaki put kako bi testirao nešto novo u izolovanom okruženju, može postati kontraproduktivno.

Iz tog razloga razvijen je sistem koji bi ovaj proces automatizovao, prednosti ove automatizacije su:

- Eliminise vreme potrebno za ručno kucanje odgovora u VM prozor
- Omogućava automatizaciju pokretanja tekstova za softver u razvojnom okruženju
- Omogućava deljenje tekstualnih fajlova koji se ponašaju kao ‘recepti’ za način izgradnje VM-A, umesto prebacivanja velikih VM imidža.

Ovo je oblik Infrastructure as code (IAC).

Bitno je napomenuti jedan od metoda automatizacije raspoređivanja okvira a to je kickstart fajlovi, koji se često koriste u velikim raspoređivanjima za automatsko odgovaranje na pitanja koja program postavlja korisniku. Ovi fajlovi se podešavaju, ili su napisani “od nule”, a zatim hostovani na veb serveru, na instalacionoj mreži, spremni da ih nekonfigurisana mašina preuzme.

Na lokalnim mašinama, kickstart fajlovi nisu praktični i ne ubrzavaju posao. Kada se testira ova postavka na lokalnim mašinama potrebno je nešto brzo i jednostavno, ali takođe nešto veoma moćno.

Korisna alatka za ovo je Vagrant, razvijena od strane kompanije “Hashicorp” kao softver otvorenog koda, a može da se upotrebi za automatsko obezbeđivanje VMA, pa, čak i celih razvojnih okruženja.

Okruženja su obezbeđena u obliku Vagrant fajlova koji se nalaze na Virtualnom kladu, ovi fajlovi imaju već postojeće konfiguracije što nam skraćuje posao postavljanja novih virtualnih mašina. Ukratko podešavanje Vagrant okruženja u VM... (ova aplikacija je dostupna i na windows mašini ali prikazaću instalaciju kroz Linux instalaciju)

Pre svega mora da se instalira aplikacija, na linux mašinama možemo to izvesti kroz upravljač paketima u slučaju Debian sistema to bi bio apt.

6.2 Konfiguracija Virtualnog okruženja

1) \$ sudo apt install vagrant (pošto u bazi podataka postoji ova aplikacija biće automatski instalirana I podešena)

2) Kreiram negde direktorijum na linux je to jednostavno kroz terminal koristi se mkdir komanda koja napravi ovo za nas

3) inicijalizujemo taj direktorijum kao mesto za vagrant konfiguraciju koristeći

```
$ vagrant init
```

4) Naredna komada je malo kompleksnija o njoj neću pričati sada, ali suštini ona samo menja tekst na određenoj lokaciji u ovom slučaju za vagrant fajl koji je kreiran nakon inicijalizacije.

```
$ Sed -i 's#config.vm.box = "base"#config.vm.box = "centos/7"#g' Vagrant file
```

-Šta se dešava ovde jeste da govorim vagrantu da želim da koristim centos-7 image za ovu virtualnu mašinu.

5) Startujem virtualnu mašinu koristeći vagrant up

6) Testiram login sa vagrant ssh (ovo je unapred već kreirano tako da je od samog početka dostupno konfiguracija za ovo može da se nađe u vagrant fajlu)

Imam I vagrant destroy koji briše instancu potpuno iz vm box.

Bilo mi je nephodno da objasnim prvo ručno podešavanje a zatim automatsko na neki način želim da prikažem mali proces automatizacije u ovom okruženju.

7. Daljinsko administriranje pomoću SSH

U realnom svetu sistemski administrator obavlja poslove udaljeno, ali u isto vreme može da bude na licu mesta kraj servera I da pravi neke promene.

No implikacija je da neće svaki put ići do data centra ako se neke stvari mogu rešiti samo što se poveže na udaljeni server.

Iz ovog razloga sistemski administrator će koristiti SSH secure shell konekcije koje omogućavaju administratoru linux sistema da pristupi serveru I napravi neke promene koje su neophodne.

Secure Shell protokol je jedan samo od korišćenih primera ima mnogo varijacija na ovo ali pošto je jedan od poznatijih a I bezbednijih odlučio sam da predstavim ovaj, a I dolazi kao default na skoro svim Linux sistemima.

Komanda koja se koristi:

```
$ ssh root@192.168.56.101 -p522 komanda ssh
```

Prvi deo komande koristi se kao korisnik koji je root u ovom slučaju drugi deo komande nakon @ simbola se odnosi na server ip ovo čak može I da se zameni sa hostname I treći deo -p odnosi se na port koji će biti korišćen u ovom slučaju to je 522 nakon ukucane komande dobiću key koji bi trebao da potvrdim I nakon toga bi uneo lozinku to bi ovako izgledalo uglavnom je ovo uredu metoda konekcija, ali može I na alternativni način da se napravi a to može da se izvrši generisanjem ključa koji prelazim u narednom odeljku.

Slika 34:

```
The authenticity of host '[127.0.0.1]:2222 ([127.0.0.1]:2222)' can't be established.  
ED25519 key fingerprint is SHA256:nk4i6fUDp87BbSdCGvnK7K4MJTLn9VX53LqBiSeDPFU.  
This key is not known by any other names  
Are you sure you want to continue connecting (yes/no/[fingerprint])? yes  
Warning: Permanently added '[127.0.0.1]:2222' (ED25519) to the list of known hosts.  
aleksandar@127.0.0.1's password:  
Last login: Thu Sep  8 05:29:17 2022  
[aleksandar@localhost ~]$
```

Izvor:

7.1 Generisanje I upotreba ssh-keygen

Jedna stavka koja je možda bitna je generisanje ključeva, u realnom svetu lozinke su odlične ali u isto vreme su i loše.

Većina ljudi koristi jednostavne lozinke koje se mogu lako provaliti korišćenjem različitih metoda za izvršavanje ove akcije recimo jedna poznata a i klasična je brute force gde se pokušavaju sve moguće lozinke na silu ili imamo i dictionary attack koji koristi zadate reči da pronade lozinku.

Jedna metoda koja je razvijena za sprečavanje ovih napada a i za identifikaciju samo autorizovanih korisnika je korišćenje kriptografskih ključeva koji mogu biti private i public.

To funkcioniše na sledeći način, kada je javni deo ključa na serveru, može da se izvrši SSH konekcija sa mašine koja poseduje privatni ključ.

Ovaj tip konekcije može donekle da olakša povezivanje gde se izbegavaju neki ekstra koraci kao što je upisivanje lozinke, tj upisuje se samo prvi put dok svaki naredni put taj passphrase ostaje zapamćen na mašini i koristi se iznova ukoliko želim da se povežem na isti host.

Kako to izgleda između dva servera recimo

Prvo što bi uradio spojio bi se na server pošto ja u mojim primerima koristim vm,

Slika 35: Login na virtualnu mašinu


```
alex@pop-os:~/Vagrant/SSH chapter$ vagrant ssh centos1
```

Izvor:

iz prethodnog odeljka (Automatizacija pravljenja virtualnog okruženja) može da se vidi šta je vagrant pošto je ovo generisano okruženje daje nam olakšicu konekcije ka novoj mašini koja se zove centos1.

Prvo što bi uradio na nekoj mašini jeste da generišem neki par ključeva koji će mi biti koristan prilikom konekcije ka drugom serveru.

Slika 36: Generisanje ključa

```
[vagrant@centos1 ~]$ ssh-keygen -b 4096 -C "Konekcija ka centos2 serveru"
Generating public/private rsa key pair.
Enter file in which to save the key (/home/vagrant/.ssh/id_rsa):
Enter passphrase (empty for no passphrase):
Enter same passphrase again:
Your identification has been saved in /home/vagrant/.ssh/id_rsa.
Your public key has been saved in /home/vagrant/.ssh/id_rsa.pub.
The key fingerprint is:
SHA256:/rnXVsXmuRqET2/vTnSBlczYqEFJ25HRysj3Iq7rS00 Konekcija ka centos2 serveru
The key's randomart image is:
+---[RSA 4096]---+
|          oo.oX..|
|         oo++*  |
|        ..=O..  |
|       = + .   |
|      S .E+o..o|
|     . o= oBo. |
|    ..O.+++. .|
|   ..=.O.O  |
|  .=Boo. o+ |
+-----[SHA256]-----+
```

Izvor:

Ključ je generisan čak i komanda pita ako želim negde drugde da sačuvam.

Unosim passphrase koji želim I ono biva sačuvano na serveru kao id_rsa I id_rsa.pub.

Naravno ovo samo po sebi ništa ne znači da bi mogao ovo koristiti neophodno je da kopiram public key na odredišni server.

Ovo mogu uraditi ručno ili koristeći komandu ssh-copy destinacioni server prihvata key kada mu se unese lozinka koju će tražiti, takođe mi nudi opciju kako da se konektujemo na drugi server.

Slika 37: Kopiranje ključa na udaljeni server

```
[vagrant@centos1 ~]$ ssh-copy-id 192.168.56.11
/usr/bin/ssh-copy-id: INFO: Source of key(s) to be installed: "/home/vagrant/.ssh/id_rsa.pub"
The authenticity of host '192.168.56.11 (192.168.56.11)' can't be established.
ECDSA key fingerprint is SHA256:+YsfjvfyxaFjZGtT3uJzW0E4AEwwHQ4ADmJgb0UTcIg.
ECDSA key fingerprint is MD5:55:d9:ad:28:e6:27:64:43:8c:27:00:93:32:ac:d8:74.
Are you sure you want to continue connecting (yes/no)? yes
/usr/bin/ssh-copy-id: INFO: attempting to log in with the new key(s), to filter
out any that are already installed
/usr/bin/ssh-copy-id: INFO: 1 key(s) remain to be installed -- if you are prompt
ed now it is to install the new keys
vagrant@192.168.56.11's password:

Number of key(s) added: 1

Now try logging into the machine, with: "ssh '192.168.56.11'"
and check to make sure that only the key(s) you wanted were added.
```

Izvor:

Može da se primeti da mi komanda traži passphrase koji sam zadao prilikom generisanja ovog ključa, nakon unosa omogućava mi konekciju.

Slika 38: Login na udaljeni server preko ključa

```
[vagrant@centos1 ~]$ ssh 192.168.56.11
Enter passphrase for key '/home/vagrant/.ssh/id_rsa':
[vagrant@centos2 ~]$
```

Izvor:

Naravno ovaj tip ključa koji je korišćen nije jedini postoje još I ED25519,dsa,ecdsa,rsa.

Pošto je ssh prilično opširan potrudio sam se ovde da izdvojim neke osnove, korisne stranice su zvanična dokumentacija I manual pages iz terminala vezane za komandu ssh.

<https://www.openssh.com/manual.html>

8. Networking/DNS

Mi kao ljudi ne pamtimo dobro brojevne adrese u pretrazi nekih željenih sadržaja, recimo da nas neko pita koja je IP adresa google.com ?

Naravno neko na ovo pitanje neko će znati odgovor ali uglavnom se svodi da neće imati odgovor ako ga prvobitno ne pretraži, odavde nastupa DNS.

Šta je DNS ? Ukrato rečeno DNS pretvara URL u brojeve ili ti IP adresu koju računar razume, pošto u mašinskom jeziku se ne koriste imena.

Recimo da tražimo neku stranicu mi možemo upisati željeno ime recimo amazon.com, dešava se da IP adresa nije ista na dva računara, zašto ?

Računar ili ti server u ovom slučaju ima zadatak ako je velika potražnja za jednom IP adresom on će izvesti takozvano balansiranje ili ti load balancing kako bi smanjio opterećenje na server, I samim tim što bi korisnik pamtio IP adresu ako može da bude različita za dve zemlje recimo Amerika I Ujedinjeno Kraljestvo.

IP adrese mogu da budu iz dve grupe IPv4 ili IPv6 gde je IPv6 mnogo novija verzija I trebala bi da zameni IPv4 u bližoj budućnost zbog nedostatka IP adresa.

DNS je glavni gradivni element modernog interneta, I može da se koristi analogija da je kao 'Telefonski imenik' uzima ime I pretvara ga u telefonski broj u našem slučaju pretvara ime domene u IP adresu. Kada bi pretraživali neki broj na našem telefonu vrlo često ćemo prelistati naš imenik a zatim izabrati neki broj ovo se zove lokalno skladište, imamo isti slučaj I na PC gde on ima svoj presonalni lokalni fajl koji se zove hosts fajl I on razrešava konekciju u zavisnosti kako je podešen.

Vrlo čest primer upotrebe hosts fajla je da organizacije podese ovaj fajl da se samo razrešava na imena koja se nalaze unutar organizacije I kreira se mala DNS mreža razrešavanja.

Uprkos ovome na internetu stvari funkcionišu malo drugačije, imamo distribuirane DNS sisteme koji razrešavaju imena kao što su google.com, Facebook itd...

Na distribuirnim DNS sistemima dns rekordi se razrešavaju u zavisnosti gde je DNS zona koja je zaduzena za domenu ili registrar u zavisnosti od konfiguracije.

Kada se nalazimo u serveru ovo se razresava preko BIND servisa recimo ali na visem nivou prvo se postavlja na mestu gde nam je hostovan sajt.

Slika 39:

NAME	TTL	TYPE	DATA	
unixdev.ml	3600	NS	ns1.liquidweb.com	Edit Delete
unixdev.ml	3600	NS	ns.liquidweb.com	Edit Delete
unixdev.ml	3600	MX	10 unixdev.ml	Edit Delete
host.unixdev.ml	3600	A	69.16.255.12	Edit Delete
unixdev.ml	3600	A	69.16.255.12	Edit Delete
ftp.unixdev.ml	3600	CNAME	unixdev.ml	Edit Delete
mail.unixdev.ml	3600	CNAME	unixdev.ml	Edit Delete
*.unixdev.ml	3600	CNAME	unixdev.ml	Edit Delete
www.unixdev.ml	3600	CNAME	unixdev.ml	Edit Delete
Add New Record				Update All TTLs Save All Changes
Show Change History				Download Zone Records

Izvor:

39 :DNS zona

Iz primera podešavanja rekorda, može da se primeti kako trebaju da se razrešavaju na serveru.

Slika 40: DNS zona podešavanje

<input type="text" value="unixdev.ml"/>	<input type="text" value="3600"/>	<input type="text" value="A"/>	<input type="text"/>	<input type="button" value="✓"/>	<input type="button" value="✗"/>
---	-----------------------------------	--------------------------------	----------------------	----------------------------------	----------------------------------

Izvor:

Svaki hosting ima svoj specifičan UI ali uglavnom bi trebali da budu isti stim da postoje neke razlike prilikom postavljanja cname, npr korišćenje @ simbola da ukazuje na domenu, no to nije bitno.

Treba prvo početi od mogućih rekorda koji mogu da budu na serveru a to su:

- A
- AAAA
- CNAME
- MX
- PTR
- NS
- SOA
- SRV
- TXT

8.1 A record

A rekord ili adresni rekord, dodeljuje IP adresu domeni ili subdomeni.

Kada je DNS bio razvijen prvobitno bilo je preporučljivo da dva A rekorda se referiraju na istu IP adresu.

Recimo imamo nekidomen.tld I želimo da dodelimo 10.10.0.1 IP adresu našem web serveru, onda bi trebali da kreiramo A rekord sa “www.nekidomen.tld” kao Fully Qualified Domain Name i u value polju bi postavili IP adresu servera 10.10.0.1 recimo.

Sada je implikacija da će svi zahtevi za www.nekidomen.tld biti poslani na server sa IP adresom koju smo specificirali u value polju dns rekorda.

Bazično korisno je upotrebiti A rekord kada imamo subdomene koje se nalaze na različitim sistemima.

Korisni savet koji bi možda bio preporučljiv je da koristimo wild card “*.nekadomena.tld” A rekord koji nam omogućava da nam bilo šta sotji ispred kao subdomena “bilošta.nekidomen.tld” I zatim se razrešava u zavisnosti od IP koji mu je dodeljen u value field. Ali uglavnom je preporučljivo koristiti CNAME rekorde za ovo nego wildcard A rekord.

Korisna komanda koja pomaže Sistemskom administratoru da proverii rekorde neke domene je dig I to može da se uradi ovako:

Slika 41: Komanda prikaza A rekorda domene

```
alex@pop-os:~$ dig a unixdev.ml
; <<>> DiG 9.18.1-1ubuntu1.1-Ubuntu <<>> a unixdev.ml
;; global options: +cmd
;; Got answer:
;; ->>HEADER<<- opcode: QUERY, status: NOERROR, id: 8368
;; flags: qr rd ra; QUERY: 1, ANSWER: 1, AUTHORITY: 0, ADDITIONAL: 1

;; OPT PSEUDOSECTION:
; EDNS: version: 0, flags:; udp: 65494
;; QUESTION SECTION:
;unixdev.ml.                IN      A

;; ANSWER SECTION:
unixdev.ml.                 3597    IN      A      69.16.255.12
```

Izvor:

Komanda mi daje način na koji pita domenu šta joj je adresni rekord nakon što specificiram šta tražim I za koju domenu imam flag, a koji kaže komandi da traži samo A rekorde, naravno ovo može biti bilo šta drugo recimo CNAME, MX , AAAA.....

Svako polje znači nešto ako pogledam Answer section videću TTL(time to live) koji je 3597 sekundi onda imam IN koje znači internet, A što se odnosi na rekord I IP adresu ili ti value field koji je popunjen.

8.2 AAAA rekord

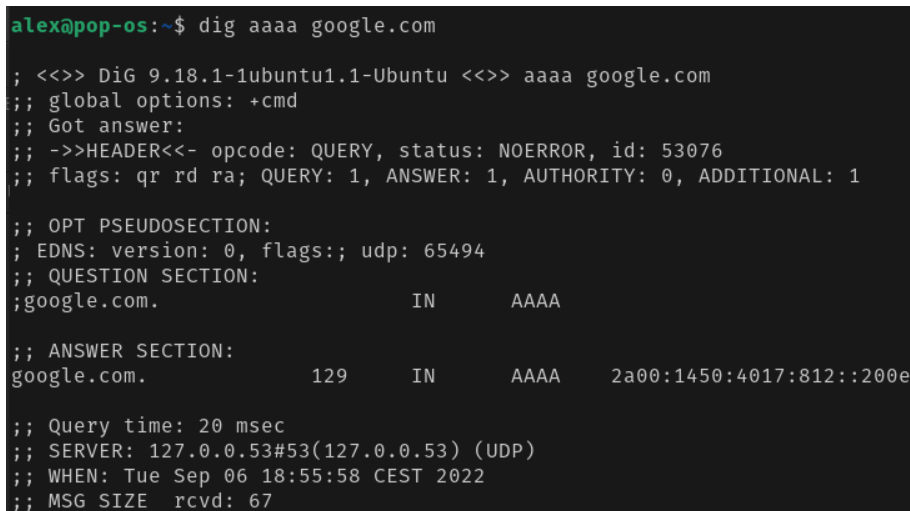
AAAA rekord ili IPv6 adresni rekord mapira hostname na 128-bitnu IPv6 adresu.

Regularni DNS adresni rekord ili ti A je definisan na 32-bita kao IPv4 adresa, zbog nedostatka ove verzije razvijen je ovaj rekord koji će se poklapati sa IPv6 adresama, ovo nam omogućava da domene asocijamo I ovako ako to želim.

Četiri A slova su mnemonika (veština pamćenja) da nas asocijira da je IPv6 četiri puta veći od IPv4.

AAAA rekord je strukturiran na sličan način kao I A rekord oba su binarni I master fajl format, samo što je IPv6 veći...

Slika 42:


```
alex@pop-os:~$ dig aaaa google.com

; <<>> DiG 9.18.1-1ubuntu1.1-Ubuntu <<>> aaaa google.com
;; global options: +cmd
;; Got answer:
;; ->>HEADER<<- opcode: QUERY, status: NOERROR, id: 53076
;; flags: qr rd ra; QUERY: 1, ANSWER: 1, AUTHORITY: 0, ADDITIONAL: 1

;; OPT PSEUDOSECTION:
; EDNS: version: 0, flags:; udp: 65494
;; QUESTION SECTION:
;google.com.                IN      AAAA

;; ANSWER SECTION:
google.com.                129     IN      AAAA    2a00:1450:4017:812::200e

;; Query time: 20 msec
;; SERVER: 127.0.0.53#53(127.0.0.53) (UDP)
;; WHEN: Tue Sep 06 18:55:58 CEST 2022
;; MSG SIZE rcvd: 67
```

Izvor:

AAAA rekordi su to da pomognu prilikom tranzicije I koegzistencije između IPv4 I IPv6 mreža.

IPv4 nameserver može da vrati IPv6 adresu recimo.

8.3 CNAME rekord

CNAME rekord ili ti canonical name rekord čini da domensko ime može da se predstavi kao alias druge. Alias domen dobija sve subdomene I DNS rekorde originalnog.

CNAME bi trebao da se koristi kako god želimo da asociramo novi subdomen na već postojeći A rekord možemo uraditi recimo “www.nekadomena.tld” na “nekadomena.tld”, koji bi trebao da ima već postojeću dodeljenu IP adresu kao A rekord.

Ovaj metod podešavanja mi omogućava da imam koliko god želimo subdomena, bez da specificiram IP na svaki rekord. Generalno pravilo je koristi CNAME, ako imaš više servisa koji ukazuju na istu IP adresu. Na ovaj način ako prepravimo A rekord sve ostale domene servisi koji pokazuju na glavni A rekord će prepraviti svoju IP adresu.

Primer CNAME rekorda na nekom serveru: sa primera može da se vidi par servisa koji koriste CNAME da bi pokazivali na isti IP kao A rekord glavne domene.

Slika 43:

ftp.unixdev.ml	3600	CNAME	unixdev.ml	Edit	Delete
mail.unixdev.ml	3600	CNAME	unixdev.ml	Edit	Delete
*.unixdev.ml	3600	CNAME	unixdev.ml	Edit	Delete
www.unixdev.ml	3600	CNAME	unixdev.ml	Edit	Delete

Izvor:

Recimo ftp.unixdev.com vidim da je subdomena FTP servis koji je namenjen za istoimeni protokol koji će server koristiti nakon toga imamo TTL 3600 (u sekundama) I na kraju imam value koji je unixdev.ml koji se odnosi na ime domene ili ti glavni A rekord.

8.4 MX rekord

MX rekord, ili mail exchange rekord ovaj rekord mapira ime domena na listu mail exchange servera za tu domenu, tj ovaj rekord govori mail serveru gde treba da salje mailove u sustini.

Slika 44:

```
;; ANSWER SECTION:
unixdev.ml.          3600    IN      MX      10 unixdev.ml.

;; ADDITIONAL SECTION:
unixdev.ml.          3600    IN      A       69.16.255.12
```

Izvor:

Kao što se može videti MX rekord pokazuje da svi mail idu na @ ili ti unixdev.ml I trebaju biti rutirani na istoimeni domen tj njegov lokalni inbox.

Takođe DNS rekord pokazuje da domena unixdev.ml je lociran na IP 69.16.255.12 I da se rutira na taj mailserver. Ovde se završava posao MX rekorda I onda preuzima mail server na toj IP adresi, on skuplja mail i distribuira ih na nekog korisnika na serveru.

Bitna stvar da ima tačku na kraju (.) nakon imena domene u MX ako ne bi imao ovu tačku nakraju domena bi izgledala nešto ovako “unixdev.ml.unixdev.ml”. Broj 10, indicira preferencioni broj ili broj prioriteta, gde je niži broj veći prioritet. Odatle stoji da je mail uvek rutiran na server koji ima najveći prioritet ili najmanji preference broj. Ako imam samo jedan Mail server, sigurno je koristiti 0 kao najveći prioritet.

8.5 PTR rekord

PTR rekord ili pointer rekord mapira IPv4 adresa na canonical name za hosta.

Postavljanje PTR rekorda za hostname u in-addr.arpa domen koji odgovara IP adresi koja implementira reverse DNS lookup za tu adresu

Na primer www.nekadomena.net ima IP adresu 122.0.3.16, ali PTR rekord to mapira kao

16.3.0.122.in-addr.arpa

Slika 45: PTR rekord na osnovu A rekorda sa prethodne slike

```
;; ANSWER SECTION:
google.com.          232      IN       A        172.217.17.142
```

Izvor:

Slika 46: A rekord prikaz

```
;; ANSWER SECTION:
142.17.217.172.in-addr.arpa. 76907 IN PTR    ams15s30-in-f142.1e100.net.
142.17.217.172.in-addr.arpa. 76907 IN PTR    ams15s30-in-f14.1e100.net.
142.17.217.172.in-addr.arpa. 76907 IN PTR    sof02s48-in-f14.1e100.net.
```

Izvor:

IP adresa je ispisana sa desna na levo, I dodat je in-addr.arpa kao sto se vidi ovo je sada ne levoj strani gde je domen, a na desnoj strani kao value su serveri namenjeni za google ili ti google.com.

Ovaj rekord se uglavnom koristi za bezbednost I anti-spam mere, gde većina web servera I email servera rade reverse DNS lookup da provere da li host zapravo dolazi od iste lokacije odakle prikazuje da dolazi. Preporučljivo je da imamo postavljen PTR, takođe je veoma preporučljivo da imamo ovo postavljeno ukoliko pokrećemo SMTP-mail server.

8.6 NS rekord

NS rekordi ili name server rekord koji mapira ime domena na listu DNS servera koji su autorativni za taj domen. Delegacija zavisi od NS rekorda.

NS rekord ili Autorativni name server pokazuje gde su Autorativni name serveri za specifičnu domenu. NS rekord Autorativnih Name servera za bilo koji domen bice pretstavljen na Parent serveru. Ovi rekordi se zovu delegacioni rekordi I kao rekordi na Parent serveru pokazuju delegaciju domene na autorativne rekorde.

NS rekordi koji mogu da se pronađu na parent serveru trebali bi da odgovaraju NS rekordima na autorativnom serveru, ali postoje NS rekordi koji se vide na Autorativnom serveru I nisu isti kao na parent serveru. Ova postavka je obično korišćena da se konfiguriše skriveni name server.

Slika 47: Primer NS rekorda

```
;; ANSWER SECTION:
google.com.      311438 IN      NS      ns3.google.com.
google.com.      311438 IN      NS      ns2.google.com.
google.com.      311438 IN      NS      ns1.google.com.
google.com.      311438 IN      NS      ns4.google.com.
```

Izvor:

8.7 SOA rekord

SOA ili State of Authority rekord specificira DNS server koji daje autorativne informacije o domeni na internetu, email domen administrator, domenski unikatni serijski broj, nekoliko tajmera koji odgovaraju refresh-osvežavanju zone.

SOA (State of Authority) rekord je navažniji deo zone fajla.

SOA rekord je način da domenski administrator da osnovne informacije o domeni, kao što su koliko se puta se update, kada je poslednji update rađen, kada da se proveriti za više informacija, koji je email domenskog administratora itd... Zone fajl može da sadrži samo jedan SOA rekord.

Dobro podešeni I updated SOA rekord može da smanji bandwidth između nameservera, poveća brzinu kojom može da se pristupi stranici, omogućiti stranici da bude aktivna čak I kada je glavni DNS server dole.

Slika 48: SOA rekord

```
google.com.      43      IN      SOA      ns1.google.com. dns-admin.google.com. 472681414 900 900 1800 60
```

Izvor:

Prvo polje je ime ili ti google.com koji sam pretražio, drugo polje je time to live koje je 43 sekundi, IN stoji za internet što je implikacija da je domena na internetu.

SOA je tip rekorda nakon toga imam nameserver gde se domen nalazi I nakon toga imam kome odgovara email za ovo što je cloudflare.

Imamo serijski broj koji je 472681414 koji daje kada je poslednja revizija izvršena trebalo bi da je format yyyymmddnn (nn je broj revizije) nakon toga imam refresh rate u sekundama koji je 900 update retry koji je 900, expiry koji je 1800 I 60 koji stoji kao minimum ili ti osnovno vreme koliko bi trebali slave(podčinjeni) serveri da čuvaju zone fajlove.

8.8 SRV rekordi

Teorija iza SRV rekorda jeste da ako imam ime domene (domain name) npr primer.com, neki servis recimo http, koji se pokreću na tcp u ovom slučaju, DNS upit će biti izvršen da se pronade hostname koji daje ove informacije o domeni koje mogu a nemoraju da budu unutar domene.

8.9 TXT rekordi

TXT rekord dozvoljava administratoru da ubaci proizvoljan tekst u DNS rekord. Na primer, ovaj rekord se koristi da se implemetiraju SPF rekordi i njihova specifikacija.

Slika 49:

```
google.com. 3600 IN TXT "google-site-verification=TV9-DBe4R80X4v0M4U_bd_J9cp0JM0nikft0jAgjmsQ"
google.com. 3600 IN TXT "apple-domain-verification=30afIBcvSuDV2PLX"
google.com. 3600 IN TXT "v=spf1 include:_spf.google.com ~all"
google.com. 3600 IN TXT "atlassian-domain-verification=5YjTmWmjI92ewqkx2oXmBaD60Td9zWon9r6eakvHX6B77zzkFQto8PQ9QsKnb4I"
google.com. 3600 IN TXT "webexdomainverification.8YX6G-6e6922db-e3e6-4a36-904e-a805c28087fa"
google.com. 3600 IN TXT "globalsign-smime-dv=CDYX-XFHUw2wml6/Gb8-59BsH31KzUr6c1l2BPvqKX8="
google.com. 3600 IN TXT "facebook-domain-verification=22rm551cu4k0ab0bxs536tlds4h95"
google.com. 3600 IN TXT "MS=E4A68B9AB2BB9670BCE15412F62916164C0B20BB"
google.com. 3600 IN TXT "onetrust-domain-verification=de01ed21f2fa4d8781cbc3ffb89cf4ef"
google.com. 3600 IN TXT "docusign=05958488-4752-4ef2-95eb-aa7ba8a3bd0e"
google.com. 3600 IN TXT "google-site-verification=wD8N7i1JTNtkezJ49swvWW48f8_9xveREV4oB-0Hf5o"
google.com. 3600 IN TXT "docusign=1b0a6754-49b1-4db5-8540-d2c12664b289"
```

Izvor:

Prikazan je I prethodno pomenut spf rekord ovde

v=spf1 include:_spf.google.com -all ovo se koristi za verifikaciju email servera.

9. Veb serveri, baze podataka I server za email.

Veb sajtovi postoje na Internetu, gde se nastoje da pronađu informacije. Veći deo Veba se pokreće na Linux serverima (sa segmentiranim I mračnijim uglovima Veba na Windows).

Postoje dve vrste veb servera oni koji se pokreću sa Apache I oni koji se pokreću NgInx, gde je apache stariji I još uvek vodi u trci najdominantnijeg web servera ali NgInx nije daleko iza zbog rastuće popularnosti.

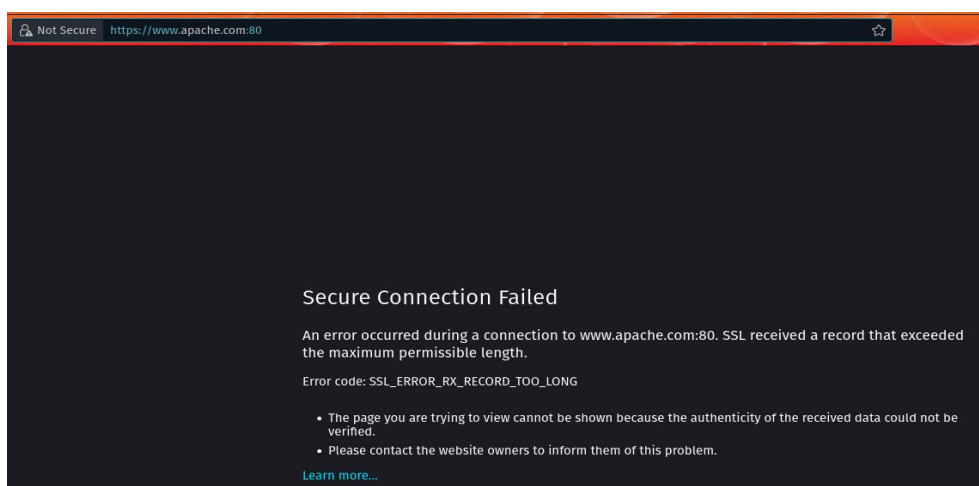
Veb server je komponenta sa kojom je velik zahtev kada se otvara veb stranica.

Tradicionalno port na kojem se osluškuje je 80 za Hypertext Transfer Protocol (HTTP), ili port 443 za Hypertext Transfer Protocol Secure (HTTPS).

Kada se ukuca URL u pretraživač, ovi portovi su generalno skriveni, osim ako su eksplicitno definisani: na primer ako unesemo `https://duckduckgo.com` u Chrome ili Firefox, biće učitani veb sajt, ali neće prikazati koji je port. Isto tako ako se stranica pretraži sa portom dobićemo isti rezultat.

Ako recimo želimo da otvorimo port 80 koristeći https biće prikazana greška koja ukazuje na ne sigurnu konekciju na serveru.

Slika 50: Secure connection problem

Izvor:

Dobili smo nesigurnu konekciju sa portom 80 preko sigurnog protokola HTTPS, nakon pokušane pretrage.

9.1 Instalacija httpd(apache) na CentOS

Na CentOS sistemima Apache je httpd.

Instalacija softvera se vrši preko yum package manager na sledeći način:

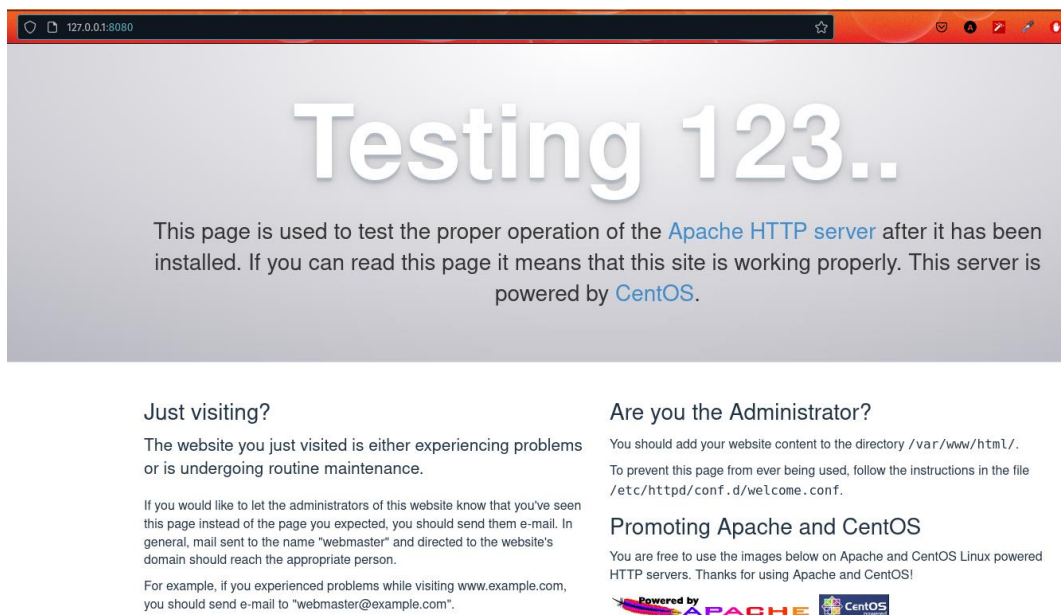
\$ yum install httpd -y (flag y je da ne moramo da potvrđujemo paket nakon što se počne instalirati odnosno da izbegnemo fizički input yes potvrde)

Nakon toga treba da omogućim servis tj da podesimo da servis bude stalno aktivan prilikom pokretanja sistema recimo ovo možemo porediti sa aplikacijom koja se pali kada pokrenemo windows npr anti virus....

\$ systemctl enable --now httpd (now stoji da odmah ponovo pokrene i aktivira servis)

Kada sam podesio servis/daemon trebalo bi da izgleda ovako:

Slika 51: Apache početna stranica

Izvor:

Ovaj splash ili ti index stranica mi govori da je apache podešen po fabričkim ili ti podrazumevanim podešavanjima.

10.1.1 Osnove Apache konfiguracije

Pogledom na stranicu uočava se sledeća poruka:

Slika 52: Poruka gde se nalazi konfiguracija od apache stranice

Are you the Administrator?

You should add your website content to the directory `/var/www/html/`.

To prevent this page from ever being used, follow the instructions in the file `/etc/httpd/conf.d/welcome.conf`.

Izvor:

primećujem da sam apache mi nudi gde treba sadržaj stranice da se nalazi.

Slika 53: Sadržaj `www/html` direktorijuma

```
[vagrant@centos1 ~]$ cd /var/www/html/
[vagrant@centos1 html]$ ls
[vagrant@centos1 html]$ ls -lah
total 0
drwxr-xr-x. 2 root root  6 Mar 24 14:58 .
drwxr-xr-x. 4 root root 33 Sep  8 11:37 ..
```

Izvor:

Kao što se vidi, sam direktorijum je prazan, ako nešto upišemo ovde recimo

```
$ cat << HERE | tee -a /var/www/html/index.html
```

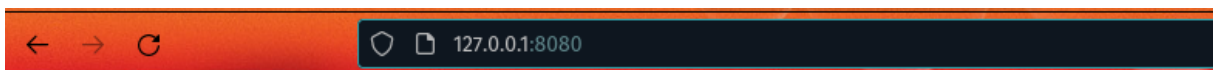
This site is hosted from the virtual machine

HERE

Recimo da kreiram fajl `index.html` koji će sadržati informaciju da je ovaj sajt zapravo hostovan na virtualnoj mašini.

Samom kreacijom ovog fajla apache server će ovo očitati i promeniti sadržaj na stranici:

Slika 54: Prikaz `index.html` stranice

This site is hosted from the virtual machine

Izvor:

upotrebljen je direktorijum da zameni stranicu, ali za sada ne znam odakle zapravo vuče konfiguracije, ako pogledam sledeći fajl: `$ cat /etc/httpd/conf.d/welcome.conf`

Slika 55: Welcome konfiguracioni fajl

[illegible]

Izvor:

Nešto važno za ovaj fajl jeste da, konfiguracioni fajl uključuje podrazumevanu stranicu Welcome, ako ne postoji index.html unutar zadatog direktorijuma odakle isčitava fajlove. Pošto postoji velika količina veb-sajtova (virtualnih hostova) na jednom hostu nije idelano da se samo zadrži index.html. Iz ovog razloga mogu da napravim direktorijum za veb-sajt odakle će čitati informacije. Prvo što treba da se odradi jeste da kreiramo direktorijum za naš domen i pomerim index.html fajl u njega

Slika 56: Kreiranje docroot domene

```
[root@centos1 html]# mkdir /var/www/probni-domen
[root@centos1 html]# mv /var/www/
cgi-bin/      html/
              probni-domen/
[root@centos1 html]# mv /var/www/html/index.html /var/www/probni-domen/
```

Izvor:

Zatim moram kreirati konfiguracioni fajl za ovaj domen u direktorijumu kao `/etc/httpd/conf.d/probni-domen.conf` koji će govoriti odakle će čitati ovu domenu.

Slika 57:

```
<VirtualHost *:80>
  ServerAdmin aleksandar43996@gmail.com
  DocumentRoot "/var/www/probni-domen/"
  ServerName 127.0.0.1
  ServerAlias 127.0.0.1
</VirtualHost>
```

Izvor:

10.1.2 Kako ovo funkcioniše

Slika 58: Prikaz DocRoot u httpd.conf

```
[root@centos1 ~]# cat /etc/httpd/conf/httpd.conf | grep ^DocumentRoot
DocumentRoot "/var/www/html"
```

Izvor:

Razlog zbog kojeg može da se prebaci fajl u direktorijum /var/www/html I da ga prikažem u pretraživaču je podešavanje DocumentRoot unutar apache konfiguracije. DocumentRoot se isčitava iz /var/www/html, a razlog zašto apache isčitava index.html je sledeći:

Slika 59: Prikaz indeksiranja fajlova koji se prvi čita

```
[root@centos1 ~]# cat /etc/httpd/conf/httpd.conf | grep "DirectoryIndex"
# DirectoryIndex: sets the file that Apache will serve if a directory
DirectoryIndex index.html
```

Izvor:

Ova linija obrađuje koji fajl će biti učitao kada bude zatražen direktorijum. Bez obzira što imam definisane varijable u /etc/httpd/conf/httpd.conf, mogu da dodam konfiguraciju za veb sajtove pod direktorijumom, što se može videti u primeru sa virtual hostom.

9.2 MySQL, Maria DB baze podataka

Tradicionalno baze podataka su odlično mesto za skladištenje uređenih podataka specifičnog tipa I veličine. Implikacija je da možemo imati bazu podataka za bilo šta, od transakcija u bazama pa do zapisa inventara. Pošto su uglavnom poznatije relacione baze koristićemo MySQL baze, no ne baš MySQL pošto je to originalno ime koje sada pripada Oracle firmi već MariaDB što je grana ove baze I dostupna je svim koji žele da je koriste zbog Open Source licence ove baze su generalno poznate I široj javnosti iz razloga zato što jedan od većih interfejsa kao što je WordPress koristi ovu bazu. Dobra praksa sa softverom je da se instalira pre nego što se počne upotrebljavati, instalacije se vrši na sledeći način:

Slika 60: Instalacija mariadb servera preko yum

```
[root@centos1 ~]# yum install mariadb-server -y
```

Izvor:

Nakon toga moram aktivirati servis, slično kao I sa apache:

9.2.1 Podešavanje secure instalacije

Pošto instalacija mysql sama po sebi ne podešava nikakav password ili ti root korisnika sama po sebi uglavnom je preporučljivo da se pokrene skripta koja vrši osnovno podešavanje mysql_secure_installation

Ova skripta će me pitati niz pitanja koja su:

- Enter current password for root: ovo možemo ostaviti prazno pošto nema password
- Set root password: Y
- New password: nekipass
- Remove Anonymous users: Y
- Dissallow root login remotely: Y
- Remove test database and access to it :Y
- Reload privilege tables now: Y

(Uglavnom su svi zahtevi razumljivi šta radi kada damo yes opciju)

Nakon osnovnog podešavanje trebalo bi mi biti omogućeno da pristupim bazi:

Slika 61:

```
[root@centos1 ~]# mysql -u root -p
Enter password:
Welcome to the MariaDB monitor.  Commands end with ; or \g.
Your MariaDB connection id is 13
Server version: 5.5.68-MariaDB MariaDB Server

Copyright (c) 2000, 2018, Oracle, MariaDB Corporation Ab and others.

Type 'help;' or '\h' for help. Type '\c' to clear the current input statement.

MariaDB [(none)]>
```

Izvor:

9.2.2 Listanje kreiranje I selektovanje podataka I tabela

Bazom može da se upravlja iz terminala ili ti shell koji se otvara pokretanjem iz serverskog shella. Osnovna komanda bi bila da proverim koje baze imam aktivne na serveru.

Slika 62:

```
MariaDB [(none)]> show databases;
+-----+
| Database |
+-----+
| information_schema |
| mysql      |
| performance_schema |
| testdatabase |
+-----+
4 rows in set (0.00 sec)
```

Izvor:

Recimo da želim da selektujemo neku od ponuđenih baza mogu koristiti sledeće;

Slika 63: Prikaz use komande u mysql

```
MariaDB [(none)]> use mysql;
Reading table information for completion of table and column names
You can turn off this feature to get a quicker startup with -A

Database changed
MariaDB [mysql]>
```

Izvor:

Slika 64: Promena baze podataka

```
Database changed
MariaDB [mysql]> show tables;
+-----+
| Tables_in_mysql |
+-----+
| columns_priv    |
| db              |
| event           |
| func            |
| general_log     |
| help_category   |
| help_keyword    |
| help_relation   |
| help_topic      |
| host            |
+-----+
```

Izvor:

Može da se primeti sve ovo može da se radi iz terminala bez ikakvog pristupa nekom eksternom servisu kao što je recimo phpmyadmin koji može da se podesi na server.

Neke česte komanda koje se koriste u mysql bazama su takođe insert, select, create database drop.

Slika 65:

```
MariaDB [mysql]> select Host,user,password from user;
+-----+-----+-----+
| Host      | user | password |
+-----+-----+-----+
| localhost | root | *81F5E21E35407D884A6CD4A731AEBFB6AF209E1B |
| 127.0.0.1 | root | *81F5E21E35407D884A6CD4A731AEBFB6AF209E1B |
| ::1       | root | *81F5E21E35407D884A6CD4A731AEBFB6AF209E1B |
+-----+-----+-----+
3 rows in set (0.00 sec)
```

Izvor:

Ovde sam selektovao Host, user, password iz tabele user da mi prikaže informacije sadržane ovde. Kreiranje baze podataka:

Slika 66: Upotreba create database komande

```
MariaDB [mysql]> create database testdatabase
```

Izvor:

Brisanje baze podataka

Slika 67: Upotreba drop database komande

```
MariaDB [mysql]> drop database testdatabase;
```

Izvor:

Iz komandi iznad uočava se njihova upotreba koju bi sistemski administrator koristio prilikom kreacije baze (create) ili brisanja baze (drop) Isto tako postoje i komande za kreiranje i unošenje u table sa koji često radi sistemski administrator:

Slika 68: Upotreba create komande za tabele

```
MariaDB [testdatabase]> create table food (ID Int NOT NULL, Type varchar(255),Name varchar(255));
```

Izvor:

Slika 69: Upotreba insert komande za unos vrednosti u tabelu

```
MariaDB [testdatabase]> insert into food values (1,'Fruit', 'Strawberry');
```

Izvor:

Takođe postoje I dozvole za baze podataka, koje su takođe važne koliko I regularne dozvole file sistema. Na primer ne želim da dve wordpress instalacije na istom hostu mogu da čitaju bazu podataka međusobno, pa se iz tog razloga keriraju posebni korisnički nalozi za svaku od njih, I dodeljuju im se posebne baze podataka unutar MariaDB. Na zvaničnoj dokumentaciji imaju sve moguće implementacije ovih dozvola za korisnika: <https://dev.mysql.com/doc/refman/8.0/en/privileges-provided.html>

9.3 Upotreba MTA (Mail transfer agent)

E pošta je možda nešto najučestalije u poslu sistemskog administratora, iako sam email sistem je već jako zastarela tehnologije još uvek se koristi u velikoj meri. Česta ili ti tradicionalna upotreba email je da sistem-os vrši neke provere dokumentuje ih I šalje dokumentaciju administratoru ukoliko nešto krene po zlu ili neke osnovne informacije o zdravlju servera. Neki poznati email agenti ili ti MTA su EXIM I PostFIX gde je postfix dosta stariji pa na nekim serverima se pribegava ovome, dok je EXIM noviji I ima veću mogućnost konfiguracije, upotreba ovog MTA je učestala kod Cpanel hostovanih servera. Jedna zanimljiva stvar dovoljno nam je samo da imamo aktivan MTA kako bi slali mail nekome, rekordi uopšte nemoraju biti postavljen sem osnovnog što stoji za IP servera ili ti A rekord. Servis koji je zadužen za slanje mail:

Slika 70:

```
[root@centos ~]# systemctl status postfix.service
* postfix.service - Postfix Mail Transport Agent
   Loaded: loaded (/usr/lib/systemd/system/postfix.service; enabled; vendor pre
   Active: active (running) since Mon 2022-09-12 13:22:55 UTC; 2min 7s ago
   Process: 699 ExecStart=/usr/sbin/postfix start (code=exited, status=0/SUCCESS)
   Process: 690 ExecStartPre=/usr/libexec/postfix/chroot-update (code=exited, status=0/SUCCESS)
   Process: 675 ExecStartPre=/usr/libexec/postfix/allasdb (code=exited, status=0/SUCCESS)
   Main PID: 1052 (master)
   CGroup: /system.slice/postfix.service
           └─1052 /usr/libexec/postfix/master -m
             └─1060 pickup -l -t unix -u
             └─1070 qmgr -l -t unix -u

Sep 12 13:22:54 centos1 systemd[1]: Starting Postfix Mail Transport Agent...
Sep 12 13:22:55 centos1 postfix/postfix-script[1062]: starting the Postfix ma
Sep 12 13:22:55 centos1 postfix/master[1052]: daemon started -- version 2.10.
Sep 12 13:22:55 centos1 systemd[1]: Started Postfix Mail Transport Agent.
Hint: Some lines were ellipsized, use -l to show in full.
```

Izvor:

Default mta na sistemu:

Slika 71: Provera fabričkog agenta za mail na sistemu

```
[root@centos1 ~]# alternatives --list | grep mta
mta      auto      /usr/sbin/sendmail.postfix
```

Izvor:

Instalirao sam malu aplikaciju na serveru koja će mi omogućiti slanje sa servera na neku e poštu

Slika 72: Instalacija mailx aplikacije na server

```
[root@centos1 ~]# yum install mailx -y
```

Izvor:

Slika 73: Slanje test poruke

```
[root@centos1 ~]# mail -s "Test poruka" root@localhost.com
Poruka
.
EOT
```

Izvor:

Primer pokazuje slanje poruke na neki mail, ali ovo neće proći iz razloga zato što nije konfigurisano. No bitna stavka svakog administratora je da imamo logove koje možemo proveriti zašto nešto nije prošlo recimo. Servis koji je zadužen za slanje mail:

Slika 75: Greška prilikom slanja

```
Sep 12 14:44:03 centos1 postfix/smtp[3828]: 0DFB34070FC7: to=<aleksandar43996@gmail.com>, relay=r
p-in.l.google.com[74.125.200.26]:25: No route to host)
```

Izvor:

Ne postoji konekcija ka hostu to je problem

Konfiguracioni fajl za ovaj MTA se nalazi u etc/postfix/main.cf dok aliasi ili ti mapa naloga koja će se koristiti za mapiranje korisnika je u etc/alias. Kratka predstava kako ovaj agent radi na realnom sistemu, no u normalnim hosting okruženjima ovo je već sve podešeno za upotrebu. Za bilo šta uvek je dobro osvrnuti se na zvaničnu dokumentaciju.

<https://www.postfix.org/documentation.html>

10. Pravljenje osnovne konfiguracije neke domene upotrebom wordpress

10.1 Uvod

Mali uvod oko wordpress, možda I najpopularniji CMS za domene, vrlo često viđeno I na zvaničnim hosting kompanijama kao osnovna instalacija za server.

Izabrao sam ovo pošto cela instalacija se može obaviti veoma brzo uz prethodno instalirane servise kao što je mysql (Maria DB) I httpd koje sam prelazio u prethodnim poglavljima.

Pošto je WordPress baziran na PHP neophodno je obezbediti odgovarajuće biblioteke a I sam PHP koji bi trebao da bude oko verzije 7.4 koja je relativno nova ali ima još par iznad ove. Na zvaničnom repozitorijumu centos u yum, 5.6 php verzija je dostupno iz tog razloga moraćemo da dobavimo određeni repozitorijum koji sadrži novije verzije PHP instalacija.

10.2 Instalacija Wordpress aplikacije

Prvo moram instalirati pakete za remi repozitorijume

Slika 76: nstalacije epel-release paketa

```
[root@centos1 /]# yum install epel-release -y
```

Izvor:

Dodajem repozitorijum u listu za yum kako bi mogao da ih koristim.

Slika 77: Dodavanje repozitorijuma za instalaciju

```
[root@centos1 /]# rpm -ivh https://rpms.remirepo.net/enterprise/remi-release-7.rpm
```

Izvor:

Instaliram yum alatke koje će mi omogućiti da podešavam verzije php

Slika 78: Instalacija dodatnih yum alatki

```
[root@centos1 /]# yum install yum-utils
```

Izvor:

Stavljamo php 7.4 kao default verziju koristeći novo instalirane alatke iz paketa yum-utils

Slika 79: Uključivanje remi-php74 iz repozitorijuma

```
[root@centos1 /]# yum-config-manager --enable remi-php74
```

Izvor:

U suštini rekao sam yum da skida 7.4 verziju sa repozitorijuma koji smo specificirali prethodno, tu nam je došla korisna alatka yum utils.

Instaliramo dodatne biblioteke za php koje će mi biti korisne za WordPress kasnije

Slika 80: Instalacija PHP paketa I biblioteka

```
[root@centos1 /]# yum install -y php php-bcmath php-cli php-common php-devel php-gd \
> php-imap php-intl php-json php-ldap php-lz4 php-mbstring php-mysqlnd \
> php-soap php-intl php-opcache php-xml php-pdo
```

Izvor:

Nakon instaliranih paketa I biblioteka server bi trebao da pokreće PHP verziju koja mu je bila specificirana.

Slika 81: Provera verzije PHP

```
[root@centos1 /]# php -v
PHP 7.4.30 (cli) (built: Jun 7 2022 08:38:19) ( NTS )
Copyright (c) The PHP Group
Zend Engine v3.4.0, Copyright (c) Zend Technologies
with Zend OPcache v7.4.30, Copyright (c), by Zend Technologies
```

Izvor:

(Takode nije loše ponovo pokrenuti httpd nakon ovih izmena)

Pošto je wordpress instalacija dostupna svima sa zvaničnog sajta počecemo odatle.

Pre svega treba dobiti paket, ali u cli nemamo ni browser a ni pristup internetu sem ako ne napravimo to nekako, no postoji mnoštvo komandi koje će mi omogućiti isto.

Naravno moram imati link odakle ću preuzeti neophodne sadržaje

<https://wordpress.org/latest.zip>

Komanda wget je jedna od poznatih, ali imamo I curl koji dolazi kao default I možemo njega da koristimo.

Skinućemo paket wordpress u direktorijum /var/www/html/ pošto je to mesto odakle apache isčitava podatke.

Slika 82: Preuzimanje wordpress fajla sa interneta upotrebom wget

```
[root@centos1 html]# wget https://wordpress.org/latest.zip
```

Izvor:

Trebao bi da dobijem ovakav neki podatak:

Slika 83: Prikaz preuzetog fajla

```
[root@centos1 html]# ls
latest.zip
```

Izvor:

Upotrebom bilo tar komande ili unzip mogu izvući podatke iz ovog fajla.

Kada to obavim dobijamo direktorijum wordpress:

Slika 84: Prikaz otpakovanog fajla

```
[root@centos1 html]# ls
latest.zip  wordpress
```

Izvor:

Pošto Apache isčitava podatke u zavisnosti kako mu je podešen docroot ili ti odakle će čitati neophodno je fajlove iz wordpress kopirati na root nivo. (Virtual host odeljak pokazuje kako bi napravio drugačiju konfiguraciju)

Kada izvučem sve fajlove trebao bi dobiti ovako nešto:

Slika 85: Prikaz otpakovanog fajla

```
index.php      wp-blog-header.php  wp-includes      wp-settings.php
license.txt    wp-comments-post.php wp-links-opml.php wp-signup.php
readme.html    wp-config-sample.php wp-load.php       wp-trackback.php
wp-activate.php wp-content           wp-login.php      xmlrpc.php
wp-admin       wp-cron.php          wp-mail.php
```

Izvor:

Naravno ovo izgleda ovako sada, ali koristio sam Linux komande kako bi pomerao fajlove recimo:

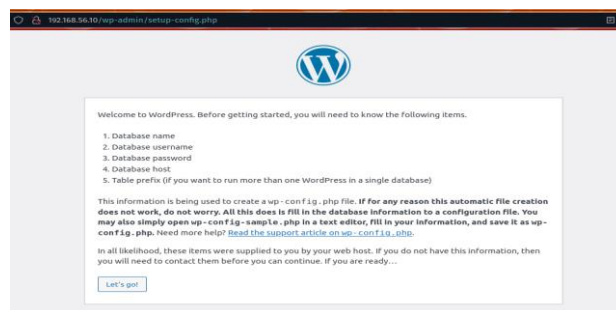
Slika 86: Brisanje wordpress direktorijuma

```
144 mv wordpress/ html/  
145 cd html/  
146 ls  
147 cp -r wordpress/* /var/www/html/  
148 ls -lah  
149 rm -rf wordpress/
```

Izvor:

Nakon ovih podešavanja pozivom određenog Wordpress fajla trebali bi dobiti sledeću stranicu:

Slika 87:

Izvor:

Instalacija je prilično jasna I jednostavna tako da ću preskočiti detaljisanje o svakom koraku. Morao sam pristupiti fajlu setup-config.php koji se nalazi u direktorijumu wp-admin kako bi vršio ovu instalaciju. Moraću I da napravim konekciju ka bazi da bi ovo uopšte funkcionisalo u wordpress postoji wp-config.php koji će mi pomoći u ovome, ali I pre toga moraću kreirati bazu na serveru. Kreirao sam bazu wordpress koju ćemo koristiti za instalaciju:

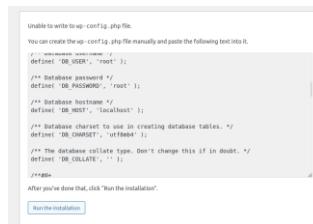
Slika 88: Prikaz kreirane baze za wordpress

```
-----  
Database  
-----  
information_schema  
mysql  
performance_schema  
testdatabase  
wordpress  
-----
```

Izvor:

Sada dobijam šta ćemo uneti u wp-config.php

Slika 89:

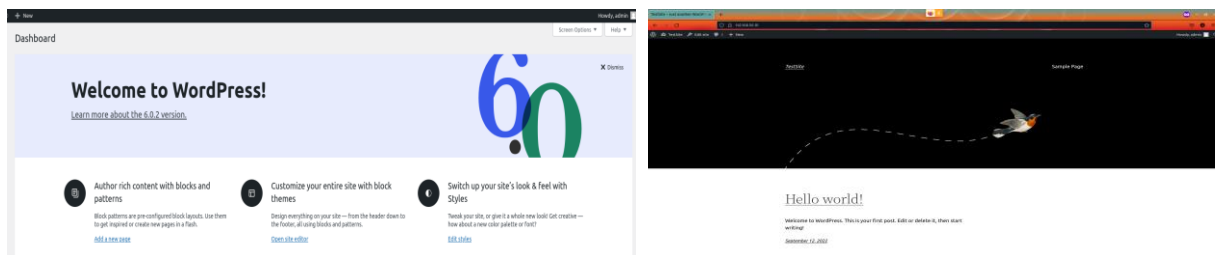

Izvor:

To je kada prođem kroz upitnik koji mi daje wordpress prilikom instalacije.

Nakon popunjavanja wp-config.php I pokretanje instalacije dobijam još jedan upitnik sa kojim finaliziramo instalaciju.(preskočicu ga ovde pošto je samo forma koju korisnik popunjava) Nakon uspešne instalacije I kada unesemo zadate informacije koje nam WordPress traži dolazim do sledeće stranice sa kojom je završena instalacija:

Slika 90:

Izvor:

Wordpress nam nudi mnoštvo mogućnosti, ali ima I svoje mane naravno, uglavnom u programerskom svetu ukoliko je klijent u mogućnosti pribegava se custom sajtovima što hakerima otežava da kompromituju domenu, Wordpress sam po sebi je siguran ali može da se poremeti malicioznim injection code napadima češće nego neki custom kod napisan za istu svrhu.

11. Shell skripte

11.1 Uvod

Shell skripte su niz komandi koje se izvršavaju u cilju da se automatizuju neki zadaci na serveru kako ne bi administrator morao da piše ručno.

Same po sebi skripte su jednostavne kao i način na koji se pišu, dosta se pozajmljuje iz C jezika na kojem je i sam Linux kernel napisan.

Bazično razmišljanje iza ovih skripti jeste da, ako znamo da manipulišemo stvarima, možemo pisati skripte.

11.2 Početak pisanja skripti

Svaka skripta počinje sa “shebang” i putanjom do shella koji želimo da skripta koristi, a to izgleda ovako:

```
#!/bin/bash
```

```
# Početak neke skripte
```

Ova kombinacija simbola `#!` govori našem interpreteru kako da izvršava skriptu ovo može biti i recimo `#!/bin/python`, ako želimo da se skripta izvršava kao Python kod. Ako se pogleda na drugu liniju možemo videti sličan početni simbol `#` što se ovo ne čita kao početak za interpreter već kao komentar u samom fajlu.

Recimo da želim da napravim skriptu za pretragu fajlova većih od 1 M home/alex/Videos direktojuma find komandu da ne bi morao da stalno pišemo punu komandu, to bi izgledalo ovako:

```
#!/bin/bash
```

```
# Find skripta
```

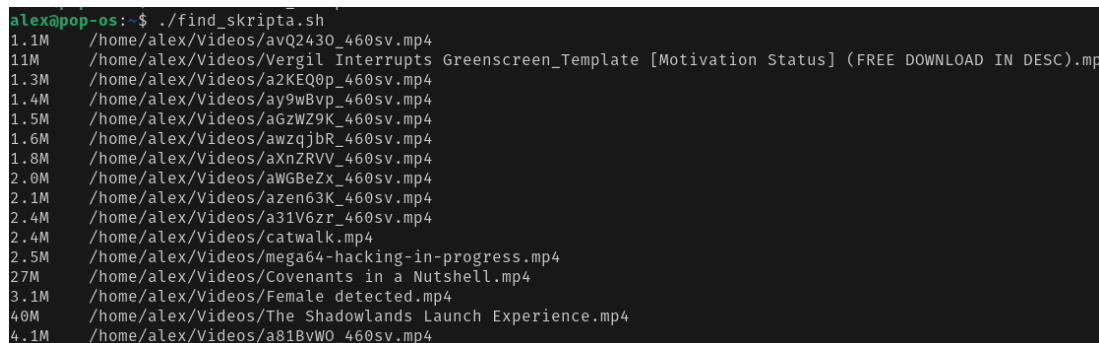
```
find /home/alex/Videos -maxdepth 1 -type f -size +1M -exec du -h {} + | sort
```

Nakon napisane skripte neophodno je dati određene permisije koje omogućavaju korisniku da pokreće skriptu, treba dati executable permisiju.

To se može izvršiti na sledeći način `chmod +x find_skripta.sh`, ovo će omogućiti svim korisnicima da pokreću ovu skriptu koji su trenutno registrovani na operativnoj mašini.

Kada izvršim skriptu barem na mojoj mašini dobijam sledeći rezultat

Slika 91: Rezultat izvršavanja `find_skripta.sh`

A terminal window showing the output of a script. The prompt is 'alex@pop-os:~\$./find_skripta.sh'. The output lists 18 video files with their sizes and full paths. The files are: 1.1M /home/alex/Videos/avQ2430_460sv.mp4, 11M /home/alex/Videos/Vergil Interrupts Greenscreen_Template [Motivation Status] (FREE DOWNLOAD IN DESC).mp4, 1.3M /home/alex/Videos/a2KEQ0p_460sv.mp4, 1.4M /home/alex/Videos/ay9wBvp_460sv.mp4, 1.5M /home/alex/Videos/aGzWZ9K_460sv.mp4, 1.6M /home/alex/Videos/awzqjbR_460sv.mp4, 1.8M /home/alex/Videos/aXnZRVV_460sv.mp4, 2.0M /home/alex/Videos/aWGBzX_460sv.mp4, 2.1M /home/alex/Videos/azen63K_460sv.mp4, 2.4M /home/alex/Videos/a31V6zr_460sv.mp4, 2.4M /home/alex/Videos/catwalk.mp4, 2.5M /home/alex/Videos/mega64-hacking-in-progress.mp4, 27M /home/alex/Videos/Covenants in a Nutshell.mp4, 3.1M /home/alex/Videos/Female detected.mp4, 40M /home/alex/Videos/The Shadowlands Launch Experience.mp4, and 4.1M /home/alex/Videos/a81BvW0_460sv.mp4.

```
alex@pop-os:~$ ./find_skripta.sh
1.1M /home/alex/Videos/avQ2430_460sv.mp4
11M /home/alex/Videos/Vergil Interrupts Greenscreen_Template [Motivation Status] (FREE DOWNLOAD IN DESC).mp4
1.3M /home/alex/Videos/a2KEQ0p_460sv.mp4
1.4M /home/alex/Videos/ay9wBvp_460sv.mp4
1.5M /home/alex/Videos/aGzWZ9K_460sv.mp4
1.6M /home/alex/Videos/awzqjbR_460sv.mp4
1.8M /home/alex/Videos/aXnZRVV_460sv.mp4
2.0M /home/alex/Videos/aWGBzX_460sv.mp4
2.1M /home/alex/Videos/azen63K_460sv.mp4
2.4M /home/alex/Videos/a31V6zr_460sv.mp4
2.4M /home/alex/Videos/catwalk.mp4
2.5M /home/alex/Videos/mega64-hacking-in-progress.mp4
27M /home/alex/Videos/Covenants in a Nutshell.mp4
3.1M /home/alex/Videos/Female detected.mp4
40M /home/alex/Videos/The Shadowlands Launch Experience.mp4
4.1M /home/alex/Videos/a81BvW0_460sv.mp4
```

Izvor:

Skripte se mogu pokretati bilo navigiranjem do direktorijuma gde se nalazi i pisanjem sledećeg unosa

`./find_skripta.sh`

ili

Mogu dati pun path (full path) do skripte

`/home/alex/find_skripta.sh`

Rezultat je isti u oba slučaja

11.3 Varijable

U realnom slučaju je skripta je korisna, ali neću da sve bude čvrsto postavljeno, recimo da hoću da menjam vrednosti pretrage odakle počinje.

U ovim slučajevima korisne su mi varijable koje će mi omogućiti ovu slobodu, pisanje varijabli u shell skriptu imaju svoju konvenciju, a to je da imena moraju biti velikim slovima `IMEVARIJABLE` poželjno je da to radimo ako želimo da delimo našu skriptu sa nekim, u suprotnom nije potreba.

Forma pisanje varijable je sledeća

`MESTO_PRETRAGE="unosimo nešto šta želimo"`

Prikazaću ovo I na primeru korišću prethodno napravljenu skriptu da demonstriram upotrebu varijabli:

```
#!/bin/bash
```

```
MESTO_PRETRAGE="/home/alex/Videos"
```

```
find "${MESTO_PRETRAGE}" -maxdepth 1 -type f -size +1M -exec du -h { } + | sort
```

Varijabla sadrži putanju koju find treba da koristi, a unutar same find komande pozvao sam ovu varijablu kako bi se primenila na mestu gde se zahteva putanja pretrage sa `${IME_VARIJABLE}`, vitičaste zagrade su dobra konvencija ako želim da razdvojimo dve varijable recimo da nam se putanja sastoji iz dva dela

```
“${MESTO_PRETRAGE}${MESTO_PRETRAGE_NIZE}”
```

dupli navodnici impliciraju da treba da se čitaju varijable ako ih ima, tako da ne bi trebali da ih mešamo sa jednostrukim navodnicima gde govorimo skripti da isčitava sve kako piše, dobiću `${MESTO_PRETRAGE}` kao izlaz naše komande ,ako je ištampamo u bash, ovo je korisno ako samo želim da napišem neki string.

11.4 Uzimanje unosa iz terminala

Skripte koje nemaju interakciju sa korisnikom su korisne, ali šta ako mi trebaju neke informacije svaki put kada se skripta pokreće ? Ovde su mi korisne da uzimam argumente sa terminala prilikom pokretanja skripte ili da koristim read komandu.

želim da napišem skriptu koja će mi samo oštampati moje ime

```
#!/bin/bash
```

```
echo “Pozdrav ${1} !”
```

Naravno moramo dati potrebne permisije ovom fajlu I to bi trebalo da izgleda ovako:

Slika 93: Prikaz upotrebe argumenta


```
alex@pop-os:~/ZaDiplomski$ ./upotreba_argumenta.sh Aleksandar
Pozdrav Aleksandar !
```

Izvor:

Skripta je uzela prvi argument \$1 koji joj je prosleđen I oštampala ga je kako sam napisali komandu ispisa.

Kao što je prethodno pomenuto mogu naterati skriptu samim pokretanjem da traži moj unos kako bi obavila neki zadatak, a to može da se uradi na sledeći način

Koristiću prethodno napisanu skriptu sa find komandom kako bi predstavio upotrebu

```
#!/bin/bash
```

```
read -p "Uneti putanju koja treba da se proveri: " MESTO_PRETRAGE
```

```
read -p "Uneti tip fajla koji tražimo f za fajl d za direktorijum: " TIP
```

```
find "${MESTO_PRETRAGE}" -maxdepth 1 -type "${TIP}" -size +1M -exec du -h {}
```

```
+ | sort
```

Rezultat će biti sledeći:

Slika 94: Rezultat upotrebe find skripte sa varijablom

```
alex@pop-os:~/ZaDiplomski$ ./find_skripta_varijabla_read.sh
Uneti putanju koja treba da se proveri: /home/alex/Videos
Uneti tip fajla koji tražimo f za fajl d za direktorijum: f
1.1M  /home/alex/Videos/avQ2430_460sv.mp4
11M   /home/alex/Videos/Vergil Interrupts Greenscreen_Template [Motivation Status] (FREE DOWNLOAD IN DESC).mp4
1.3M  /home/alex/Videos/a2KE00p_460sv.mp4
1.4M  /home/alex/Videos/ay9WBvp_460sv.mp4
1.5M  /home/alex/Videos/aGzWZ9K_460sv.mp4
1.6M  /home/alex/Videos/awzqjbR_460sv.mp4
1.8M  /home/alex/Videos/aXnZRVV_460sv.mp4
2.0M  /home/alex/Videos/aWGBzX_460sv.mp4
2.1M  /home/alex/Videos/azen63K_460sv.mp4
2.4M  /home/alex/Videos/a31V6zr_460sv.mp4
2.4M  /home/alex/Videos/catwalk.mp4
2.5M  /home/alex/Videos/mega64-hacking-in-progress.mp4
27M   /home/alex/Videos/Covenants in a Nutshell.mp4
3.1M  /home/alex/Videos/Female detected.mp4
40M   /home/alex/Videos/The Shadowlands Launch Experience.mp4
4.1M  /home/alex/Videos/a81BvWQ_460sv.mp4
4.9M  /home/alex/Videos/Arnold Schwarzenegger Cumming.mp4
5.3M  /home/alex/Videos/angL83z_460sv.mp4
5.8M  /home/alex/Videos/WELCOME TO ESTALIA GENTLEMEN.mp4
6.8M  /home/alex/Videos/nop.mp4
```

Izvor:

Dobija isti rezultat, ali sa upotrebom prompta koji od mene traži da unesem nešto kako bi se izvršila skripta

Ovde sam predstavio samo neke osnove, shell skripte idu mnogo dublje od ovoga, mogu da se koriste funkcije, if odluke, for petlje, while petlje ... itd.

Korisno je naći neku knjigu ili se okrenuti nekim generalnim sajtovima koji se bave obučavanjem pisanja programa.

Recimo dobra stranica koju sam često posećivao prilikom pisanja ovog dela je:

https://www.tutorialspoint.com/unix/shell_scripting.htm

11.5 Regularni izrazi

Često u radu bilo sa programskim jezicima ili Linux sistemima naići ćemo na pojam regularni izrazi. Formalna definicija za njih bi bila sekvenca karaktera koji se intpretiraju kao neka pretraga ili ti obrada koja treba da se izvrši na fajlu.

Ovi izrazi imaju značajnu ulogu I prilikom pisanja skripti koje vrše neku automatizaciju pošto ne može baš sve da se izvrši upotrebom jedne komande već ponekad moramo da I podešavamo izlaz kako bi se pravilno izvršilo na komandi.

U narednoj tablici ću predstaviti neke meta karaktere I kako oni utiču na izlaz grep komande:

Tabela 1:

BR	Komanda upotrebe	Rezultat
1.	grep user fajl.txt	Grep će pretražiti pojam user u fajlu fajl.txt I daće nam sve pronađene linije koje sadrže ovaj pojam
2.	grep user *.txt	Grep će tražiti pojam user u fajlovima koji se završavaju sa .txt često se ovaj meta karakter naziva wildcard
3.	grep '^A' fajl.txt	Grep će tražiti sve linije koje počinju sa slovom A
4.	grep '2\$' fajl.txt	Grep će prikazati sve linije koje se završavaju sa brojem 2
5.	grep '1..' fajl.txt	Grep će prikazati linije koje sadrže 1 I bilo koja 2 karaktera iza njega uračunavajući space koji se tretira kao karakter
6.	grep '.2' fajl.txt	Grep će prikazati linije koje koje sadrže 2 I bilo koji karakter ispred njega uračunavajući space
7.	grep '^[AI]' fajl.txt	Grep će prikazati sve linije koje počinju sa A ili I (velikim slovima samo)
8.	grep '^[0-9]' fajl.txt	Grep traži linije koje sadrže najmanje jedan alfanumerički karakter
9.	grep '[A-Z][A-Z] [A-Z]' fajl.txt	Grep traži reč koja sadrži veliko slovo, pa opet veliko slovo, razmak I ponovo veliko slovo.
10.	grep '[a-z]{8}' fajl.txt	Grep traži reč koja sadrži malo slovo ali kao 8 uzastopnih malih slova

Izvor:

Ovde sam naveo samo neke meta karaktere ima još mnoštvo načina kako može da se pretražuje tekst sa grep ili ti da se obrađuje pretraga sa meta karakterima.

Dobra stranica za podešavanje meta karaktera za neku pretragu je:

<https://regex101.com>

11.6 Sed

Sed ili neinteraktivni stream editor, popularna je alatka kod sistemskih administratora, pa sam hteo da izdvojim neke osnove u ovom odeljku.

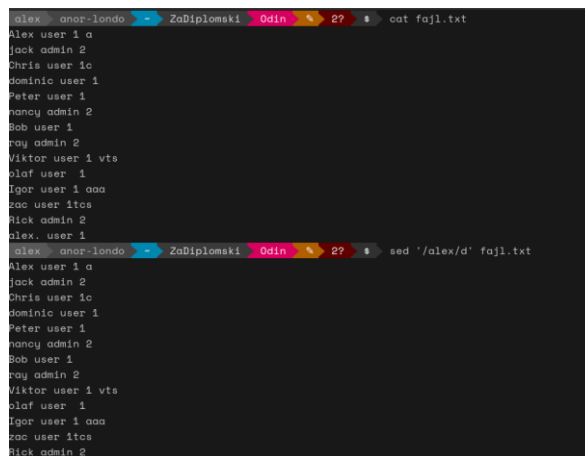
Osnovna upotreba jeste da mogu da manipulišem tekстом iz komande linije ili ti shell, tj upravljamo streamovima. Sed sve promene koje unesemo prikazuje na ekranu gde je pokrenut. Čuvanje novog modifikovanog fajla mogu obaviti ili usmeravanjem u novi fajl ili da prepravim već postojeći fajl.

Pošto sed ima mnoštvo komandi koje mogu da se upotrebljuju prilikom rada sa njim ja ću izvojiti ovde neke osnovne koje se vrlo često koriste.

Recimo imam fajl fajl.txt u njemu se nalaze imena korisnika I administratora, za sada želim samo da obrišem pojave imena alex, upotrebom komande

```
$ sed '/alex/d' fajl.txt
```

Slika 95: Brisanje imena iz fajla na standardnom izlazu upotrebom sed komande


```
alex@anor-londo: ~$ cat fajl.txt
alex user 1 a
jack admin 2
Chris user 1c
dominic user 1
Peter user 1
nancy admin 2
Bob user 1
ray admin 2
Viktor user 1 vts
Olaf user 1
Igor user 1 aaa
zac user 1tes
Rick admin 2
alex. user 1
alex@anor-londo: ~$ sed '/alex/d' fajl.txt
alex user 1 a
jack admin 2
Chris user 1c
dominic user 1
Peter user 1
nancy admin 2
Bob user 1
ray admin 2
Viktor user 1 vts
Olaf user 1
Igor user 1 aaa
zac user 1tes
Rick admin 2
```

Izvor:

Može da se primeti da prethodno postoji korisnik alex. User 1 kada sam ga prikazao sa komandom cat nakon upotrebe sed ova linija više ne postoji.

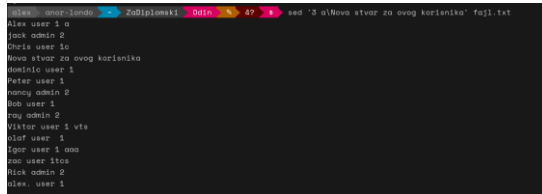
Naravno fajl je ostao ne izmenjen iz razloga što nisam sed komandi rekao to da uradi, tj u suštini smo oblikovali standardni izlaz po našoj želji.

Još jedna česta upotreba jeste da dodajemo nešto u fajl, ovo se može izvršiti upotrebom append oznake u sed komandi.

Koristimo sledeću komandu za unos u fajl tj standardni izlaz:

\$ sed '3 a\ komentar za korisnika' fajl.txt

Slika 96: Upotreba append u sed

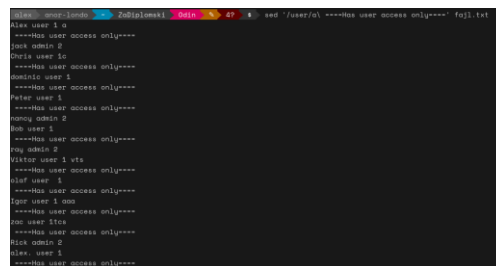


```
alex@mac-londo: ~$ sed '3 a\ komentar za korisnika' fajl.txt
Alex user 1 a
Jack admin 2
Chris user 1c
Nova stvar za ovog korisnika
Dominic user 1
Peter user 1
Romy admin 2
Bob user 1
Roy admin 2
Victor user 1 vta
Olaf user 1
Egor user 1 ooa
Sam user 1ica
Rick admin 2
Alex user 1
```

Izvor:

U ovom primeru sam rekao sed da na trećoj liniji doda liniju sa tekstom “Nova stvar za ovog korisnika, isto tako mogu staviti za neku reč koju tražimo.

Slika 1: Upotreba append parametra u sed sa pretragom reči

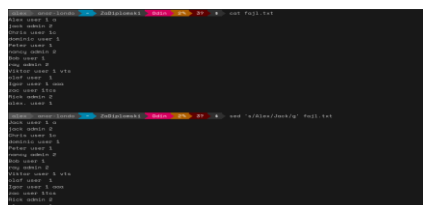


```
alex@mac-londo: ~$ sed 's/Has user access only/====Has user access only/ g' fajl.txt
Alex user 1 a
====Has user access only
Jack admin 2
Chris user 1c
====Has user access only
Dominic user 1
====Has user access only
Peter user 1
====Has user access only
Romy admin 2
Bob user 1
====Has user access only
Roy admin 2
Victor user 1 vta
====Has user access only
Olaf user 1
====Has user access only
Egor user 1 ooa
====Has user access only
Sam user 1ica
====Has user access only
Rick admin 2
Alex user 1
====Has user access only
```

Izvor:

Upotrebom komande sed sa pretragom ključne reči sed dodao “====Has user access only====” ispod svake linije koja sadrži user kao ključ pretrage, dodatno na ovo postoji I insert koji samo dodaje na specifičnu liniju njegov flag u sed je I. Sed može da radi I sa meta karakterima kao I grep koji sam pomenuo u prethodnom odeljku Regularni izrazi, što je dobro izdvojiti kada razrešavamo stvari u nekom tekstu. Sistemski administratori često upotrebljuju sed kada žele da zamene neku liniju sa drugačijim unosom. \$ sed 's/Alex/Jack/g' fajl.txt

Slika 98: Upotreba zamene u sed


```
alex@mac-londo: ~$ sed 's/Alex/Jack/g' fajl.txt
Jack user 1 a
Jack admin 2
Chris user 1c
Dominic user 1
Peter user 1
Romy admin 2
Bob user 1
Roy admin 2
Victor user 1 vta
Olaf user 1
Egor user 1 ooa
Sam user 1ica
Rick admin 2
Alex user 1
```

Izvor:

Alex korisnik u listi zamenjen sa Jack kada sam specificirao u sed. Naravno kao I sve do sada ovo je samo na standardnom izlazu fajl.txt ostaje ne promenjen. Ovo su samo neke od mogućnosti sed, pošto ova alatka može da se koristi I za skriptovanje njene mogućnosti su mnogo veće nego ovde navedene, koje samo predstavljaju mali deo onoga što može.

11.7 AWK

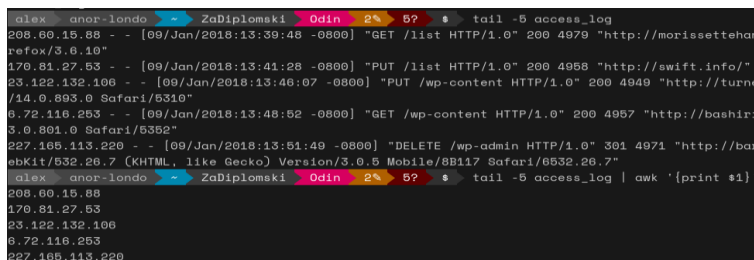
AWK je sopstveni programski jezik koje može da se izvršava u terminalu ili u skripti, prevalentno se koristi za obradu podataka I generisanje izveštaja.

Pošto je awk programski jezik ja ću se dotaći samo nekih upotreba, pošto osnovna upotreba ne zahteva neko veliko programersko znanje.

Osnovna upotreba awk bi se svela na obradu teksta

Na primer želim samo da ištampam polje sa IP adresama u nekom access logu (log za beleženje posete I pristupa stranicama)

Slika 99: Upotreba AWK komande


```
alex anor-londo ~ - ZaDiplomski Odin 2% 5? $ tail -5 access_log
208.60.15.88 - - [09/Jan/2018:13:39:48 -0800] "GET /list HTTP/1.0" 200 4979 "http://morissettehand
refox/3.6.10"
170.81.27.53 - - [09/Jan/2018:13:41:28 -0800] "PUT /list HTTP/1.0" 200 4958 "http://swift.info/"
23.122.132.106 - - [09/Jan/2018:13:46:07 -0800] "PUT /wp-content HTTP/1.0" 200 4949 "http://turner
/14.0.893.0 Safari/5310"
6.72.116.253 - - [09/Jan/2018:13:48:52 -0800] "GET /wp-content HTTP/1.0" 200 4957 "http://bashirid
3.0.801.0 Safari/5352"
227.165.113.220 - - [09/Jan/2018:13:51:49 -0800] "DELETE /wp-admin HTTP/1.0" 301 4971 "http://bart
ebKit/632.26.7 (KHTML, like Gecko) Version/3.0.5 Mobile/8B117 Safari/6532.26.7"
alex anor-londo ~ - ZaDiplomski Odin 2% 5? $ tail -5 access_log | awk '{print $1}'
208.60.15.88
170.81.27.53
23.122.132.106
6.72.116.253
227.165.113.220
```

Izvor:

Sa slike možemo uočiti da sam oštampao samo prvo polje ili ti \$1 koje sam mu zadao uprebom print komande unutar awk. Možemo I da tražimo neku ključnu reč ako želimo takođe.

Slika 100: Pretraga ključne reči sa AWK


```
alex anor-londo ~ - ZaDiplomski Odin 2% 5? $ tail -5 access_log | awk '/barton.org/' | awk -F ' ' '{print $4}'
http://barton.org/main/about.htm
alex anor-londo ~ - ZaDiplomski Odin 2% 5? $
```

Izvor:

Koristio sam | (pipe) kako bi preusmerio izlaz I modifikovao kako će izgledati na standardnom izlazu, dobio sam samo stranicu koju sam tražio iz fajla. U ovome leži moć awk komande, u suštini mogu I mnogo kompleksnije stvari da se radi na ovome, ali ovo bi bilo dovoljno znanja za nekog ko želi samo da prepravi izlaz komande kako njemu odgovara.

12. Firewall i nadgledanje sistema

12.1 Uvod

Česta stvar na koju nailazimo na nekom aktivnom serveru je firewall ili ti zaštitna barijera koja reguliše ulazni I izlazni saobraćaj na našem serveru. Firewall software sa kojim ću ja rukovati u ovom primeru je IP tables, imamo još I firewalld I ufw(Debian), ali to bi proširilo previše ovu oblast pošto je svrha da predstavi kako rade firewall konfiguracije, a uglavnom isto rade stim da imaju malo drugačiju sintaksu. Kroz primere prikazaću kako to funkcioniše I kako može admin time da upravlja.

12.2 iptables

Za početak mogu da proverim da li je servis aktivan tako što ću koristiti komandu iptables -L koja će mi dati informacije o aktivnim pravilima.

Slika 101: Prikaz pravila u iptables

```
leagrant@centos1 ~$ sudo iptables -L
Chain INPUT (policy ACCEPT)
target prot opt source destination
ACCEPT all -- anywhere anywhere ctstate RELATED,ESTABLISHED
ACCEPT all -- anywhere anywhere
INPUT_direct all -- anywhere anywhere
INPUT_ZONES_SOURCE all -- anywhere anywhere
INPUT_ZONES all -- anywhere anywhere
DROP all -- anywhere anywhere ctstate INVALID
REJECT all -- anywhere anywhere reject-with icmp-host-prohibited

Chain FORWARD (policy ACCEPT)
target prot opt source destination
ACCEPT all -- anywhere anywhere ctstate RELATED,ESTABLISHED
ACCEPT all -- anywhere anywhere
FORWARD_direct all -- anywhere anywhere
FORWARD_IN_ZONES_SOURCE all -- anywhere anywhere
FORWARD_IN_ZONES all -- anywhere anywhere
FORWARD_OUT_ZONES_SOURCE all -- anywhere anywhere
FORWARD_OUT_ZONES all -- anywhere anywhere
DROP all -- anywhere anywhere ctstate INVALID
REJECT all -- anywhere anywhere reject-with icmp-host-prohibited

Chain OUTPUT (policy ACCEPT)
```

Izvor:

Prema podrazumevanom podešavanju opcija -L lista sve lance unutar podrazumevane tabele. Postoji pet tabela koje ip tables prikazuje:

- raw
- filter
- mangle
- security
- nat

U zavisnosti šta želim mogu dati opciju koju želimo da vidim, to se može dobiti specificiranjem opcije u iptables

```
$ sudo iptables -t nat -L
```

Imam I alternativni način prikaza pravila I kako se pišu što se tiče iptables

```
$ sudo iptables -S
```

Slika 102: Drugačiji prikaz pravila u iptables

```
[vagrant@centos1 ~]$ sudo iptables -S
-P INPUT ACCEPT
-P FORWARD ACCEPT
-P OUTPUT ACCEPT
-N FORWARD_IN_ZONES
-N FORWARD_IN_ZONES_SOURCE
-N FORWARD_OUT_ZONES
-N FORWARD_OUT_ZONES_SOURCE
-N FORWARD_direct
-N FWDI_public
-N FWDI_public_allow
-N FWDI_public_deny
-N FWDI_public_log
-N FWDO_public
-N FWDO_public_allow
-N FWDO_public_deny
-N FWDO_public_log
-N INPUT_ZONES
-N INPUT_ZONES_SOURCE
-N INPUT_direct
-N IN_public
-N IN_public_allow
-N IN_public_deny
-N IN_public_log
-N OUTPUT_direct
-A INPUT -m conntrack --ctstate RELATED,ESTABLISHED -j ACCEPT
-A INPUT -i lo -j ACCEPT
-A INPUT -j INPUT_direct
-A INPUT -j INPUT_ZONES_SOURCE
-A INPUT -j INPUT_ZONES
-A INPUT -m conntrack --ctstate INVALID -j DROP
-A INPUT -j REJECT --reject-with icmp-host-prohibited
-A FORWARD -m conntrack --ctstate RELATED,ESTABLISHED -j ACCEPT
-A FORWARD -i lo -j ACCEPT
-A FORWARD -j FORWARD_direct
```

Izvor:

Dobijamo nešto ovako, kao što se vidi ovaj način je daleko intuitivniji pošto mogu da vidim kako upisivati neka pravila.

12.2.1 iptables dodavanje i uklanjanje pravila

Kako bi rukovao sa firewall moramo biti upoznati sa njegovim funkcionalostima I kako da ga koristimo da pravimo određena pravila koja će mi omogućiti veću sigurnost na serveru.

Pošto nije preporučljivo da firewalld I Iptables budu uključeni u mom test okruženju mogu ga isključiti privremeno kako bi omogućio sebi veću slobodu manipulacije sa Iptables, a I da me ne ometa firewalld koji ima veći prioritet na CentOS.

```
$ sudo systemctl disable --now firewalld.service > Isključivanje firewalld
```

Isključivanjem firwalld dobijam praznu listu pravila sa kojom mogu da radim

```
$ sudo iptables -S
```

```
-P INPUT ACCEPT
```

```
-P FORWARD ACCEPT
```

```
-P OUTPUT ACCEPT
```

Pošto ja u mreži imam dve centos mašine za početak ću sprečiti konekciju ka centos1 sa centos2 mašine kako bi predstavio ovu funkcionalnos. (blokiranje ssh konekcije specifično)

```
$ sudo iptables -A INPUT -i eth1 -p tcp -m tcp --dport 22 -j DROP
```

Sledeće što ću uraditi jeste da omogućim samo ulazne konekcije na isto kako ne bi sebe blokirali potpuno tj da ne moramo direktno ići na server kako bi uspostavili konekciju.

```
$ sudo iptables -A INPUT -s 10.0.2.0/24 -p tcp -m tcp --dport 22 -j ACCEPT
```

Za kraju ću promeniti podrazumevano pravilo ulaza sa ACCEPT na DROP:

```
$ sudo iptables -P INPUT DROP
```

Pošto sam promenio podrazumevano pravilo, takođe treba da se uverim da su konekcije RELATED I ESTABLISHED trajne (konekcije koje smo pokrenuli iz mašine), zaštitna barijera bi trebala da sadrži informacije o stanju.

```
$ sudo iptables -A INPUT -m conntrack --ctstate RELATED,ESTABLISHED -j ACCEPT
```

Na kraju mogu videti kako to izgleda u tabeli:

```
$ sudo iptables -S
```

```
-P INPUT ACCEPT
```

```
-P FORWARD ACCEPT
```

```
-P OUTPUT ACCEPT
```

```
-A INPUT -i eth1 -p tcp -m tcp --dport 22 -j DROP
```

```
-A INPUT -s 10.0.2.0/24 -p tcp -m tcp --dport 22 -j ACCEPT
```

```
-A INPUT -m conntrack --ctstate RELATED,ESTABLISHED -j ACCEPT
```

Malo su ovde pravila suvišna, ali bila je ideja da se predstavi fleksibilnost IPTABLES.

Pošto je svrha razumevanje pokušaću da razbijem komandu I da objasnim deo po deo.

```
$ sudo iptables -A INPUT -s 10.0.2.0/24 -p tcp -m tcp --dport 22 -j ACCEPT
```

Prvo pokrećem alatku iptables koja mi daje pristup ovim opcijama

Zatim imam -A INPUT pravilo znači Append (dodaj nemoj da pregaziš prethodni rule) na INPUT lanac.

Imamo -s 10.0.2.0/24 ovo znači da je izvor saobraćaja ip adresa koja je specificirana.

-p tcp -m tcp Specifikacija sa kojim se portom radi I koristi se extend match funckija (p je protokol a m ili ti match omogućava pisanje daljih pravila kao što je dport u mom slučaju)

--dport 22 koji port je u pitanju

Na kraju imamo -j ACCEPT da prihvatamo ovaj saobraćaj

Neke dalje komande koje su bitne jesu iptables-save koja će nam dati commit koji treba da se unese u /etc/sysconfig/iptables kako bi omogućili da neka specificirana pravila ostanu uvek aktivna bez obzira na reboot sistema.

Naravno ovaj servis kao i firewalld treba da se uključi kako bi bilo šta od ovog pisanog bilo uopšte aktivno.

12.3 Nadgledanje sistema

Generalno u radu sa serverom, veliki deo posla se svodi na nadgledanje nekih servisa koji možda ne rade ili želimo da utvrdimo njihovu funkcionalnost da rade ono što im je zadatak. Tako da imamo mnoštvo komandi koje su nam dostupne za neke određene zadatke, recimo želimo da vidimo koji su aktivni portovi i koji servisi slušaju na njima. Recimo često na mom poslu koristim sledeću komandu kada želim da vidim koji je aktivan port za neki servis \$ netstat -tulpn (Iako nije default na sistemima alternativa bi bila ss takođe netstat je deo net-tools paketa)

Slika 103: Upotreba netstat komande

```
lvagrant@centos1 ~]$ netstat -tulpn
(No info could be read for "-p": geteuid(-1000) but you should be root.)
Active Internet connections (only servers)
Proto Recv-Q Send-Q Local Address           Foreign Address         State       PID/Program name
tcp        0      0 0.0.0.0:22             0.0.0.0:*               LISTEN      -
tcp        0      0 0.0.0.0:111            0.0.0.0:*               LISTEN      -
tcp        0      0 0.0.0.0:111            0.0.0.0:*               LISTEN      -
tcp6       0      0 :::22                  :::*                     LISTEN      -
tcp6       0      0 :::111                  :::*                     LISTEN      -
tcp6       0      0 :::111                  :::*                     LISTEN      -
tcp6       0      0 :::80                   :::*                     LISTEN      -
tcp6       0      0 :::22                   :::*                     LISTEN      -
udp        0      0 0.0.0.0:36408          0.0.0.0:*               -           -
udp        0      0 0.0.0.0:58954          0.0.0.0:*               -           -
udp        0      0 0.0.0.0:960            0.0.0.0:*               -           -
udp        0      0 0.0.0.0:68             0.0.0.0:*               -           -
udp        0      0 0.0.0.0:111            0.0.0.0:*               -           -
udp        0      0 127.0.0.1:323          0.0.0.0:*               -           -
udp        0      0 0.0.0.0:58855          0.0.0.0:*               -           -
udp6       0      0 :::960                  :::*                     -           -
udp6       0      0 :::111                  :::*                     -           -
udp6       0      0 :::323                  :::*                     -           -
```

Izvor:

Izlistani su mi aktivni portovi na serveru, ali malo objašnjenje šta ja specifično tražim Flagovi: -t (tcp) -u(udp) -l(listening tj sluša ili it aktivan) -p(program da prikaže pid programa koji je aktivan recimo ssh koji je zapisan ovako 696/sshd) -n(numerička vrednost) Još jedna vrlo čest komanda bi bila top koja nam daje informacije o svim aktivnim servisima Imam servis ili ti komanda kome pripada root u koloni user koji joj je pid itd... može se koristiti i za proveru load na serveru koji možemo videti pod load average ovo je

Slika 104: Upotreba top komande

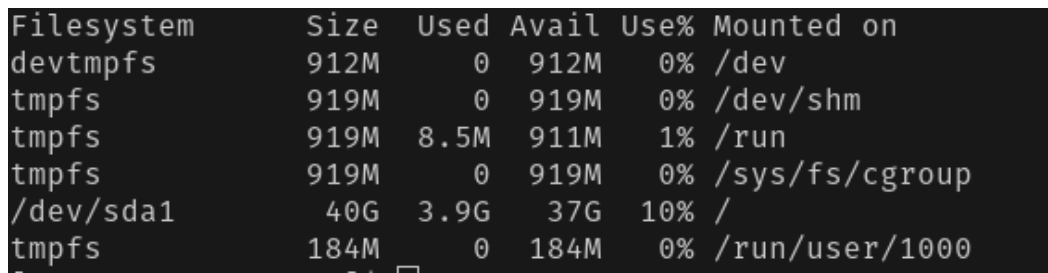
```
top - 14:30:26 up 9 min, 1 user, load average: 0.00, 0.02, 0.03
Tasks: 89 total, 1 running, 88 sleeping, 0 stopped, 0 zombie
%Cpu(s): 0.0 us, 0.0 sy, 0.0 ni, 100.0 id, 0.0 wa, 0.0 hi, 0.0 si, 0.0 st
Mem: 1882092 total, 1205524 free, 224472 used, 452096 buff/cache
Mem Swap: 2097148 total, 2097148 free, 0 used, 1499636 avail Mem

  PID USER      PR  NI    VIRT    RES    SHR  S  %CPU  %MEM     TIME+ COMMAND
    1 root        0   0 128124    620    480  S   0.0   0.4   0:00.72 systemd
    2 root        0   0      0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 kthreadd
    4 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 kworker/0:0H
    5 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.01 kworker/u2:0
    6 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.11 ksoftirqd/0
    7 root        0   0      0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 migration/0
    8 root        0   0      0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 rcu_bh
    9 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.19 rcu_sched
   10 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 lru-add-drain
   11 root        0   0      0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 watchdog/0
   13 root        0   0      0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 kdevtmpfs
   14 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 netns
   15 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 khungtaskd
   16 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 writeback
   17 root        0 -20   0      0      0  S   0.0   0.0   0:00.00 kintegrityd
```

Izvor:

izuzetno korisno ako neki servis pravi problem pa mogu videti otprilike kako se sistem ponaša. Često ćemo naići i na problem sa upotrebom disk prostora koji je takođe nešto što može da utiče na generalnu funkcionlanost servera.

Slika 105: Prikaz rezultata df komande

Filesystem	Size	Used	Avail	Use%	Mounted on
devtmpfs	912M	0	912M	0%	/dev
tmpfs	919M	0	919M	0%	/dev/shm
tmpfs	919M	8.5M	911M	1%	/run
tmpfs	919M	0	919M	0%	/sys/fs/cgroup
/dev/sda1	40G	3.9G	37G	10%	/
tmpfs	184M	0	184M	0%	/run/user/1000

Izvor:

Dobra komanda koja nam može dati neki generalni pogled na stanje je df

Može se primetiti da su izlistani svi mogući direktorijumi I njihovo zauzeće, generalno ovo nam je dobar indikator gde da počnemo, na realnim serverima sem / root direktorijuma imamo I tmp I var direktorijum koji su izdvojeni zasebno kako bi se olakšalo upravljanje njima.

Ja sam ovde izdvojio samo neki površinski pregled, ima tu još mnogo toga ali tema ove sekcije nije da izlistam sve nego da predstavim kako bi u nekim slučajevima koristili neku komandu. Kroz prethodne sekcije ovog rada predstavljao sam mnoge druge komande koje se mogu koristiti za sličan posao recimo find za koji sam pisao skripte u Shell Scripts tematici.

Zaključak

Linux je veoma prevalentan operativni sistem barem u serverskom svetu, a ima i primene u korisničkom svetu kroz mnoštvo distribucija i opcija koje su dostupne korisnicima koji žele da koriste ovaj sistem kao svoj radni sistem.

Smatram da je neophodno bilo za programera ili ti nekog budućeg sistemskog administratora da bude upoznat sa ovim sistemom i nekim njegovim funkcionalnostima. Moj cilj u ovom radu jeste bio da prikazem osnovno podešavanje koje bi možda neko prvi put radio na nekom serveru, a i da predstavim neke česte teme koje će neko videti u ovom polju.

Nadam se da će neko u budućnosti pogledati ovaj rad i koristiti ga kao referencu za neki značajniji projekat vezano za linux sisteme, a i da ga možda koristi kao neku polaznu tačku shvatanje suštine i ideje ovog operativnog sistema.

Literatura

1. Administriranje Linux sistema Kuvar (2019)

Adam K.Dean

2. Linux Shell Skriptovanje (2018)

Ganesh Naik

3. Operativni Sistemi prvo izdanje (2011)

Ranko Popović

Irina Branović

Marko Šarac

4. <https://www.linuxfoundation.org/>

Classic SysAdmin

5. Računarske Mreže Sedmo izdanje (2020)

Mladen Veinović

Aleksandar Jevremović

6. Official Centos documentation

<https://docs.centos.org/en-US/docs/>